

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

OBOR: DĚJINY VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

Sloup Proměnění Páně v Chrudimi

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Klára Halamková

Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Martin Pavlíček, Ph.D.

Olomouc 2012

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci

dne 26. června 2012

.....

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala zaměstnancům NPÚ v Pardubicích a SOKA v Chrudimi za ochotný přístup při dohledávání studijního materiálu. Stejně tak děkuji vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Martinu Pavlíčkovi, PhD. za cenné rady.

Obsah

1	Úvod	1
2	Dosavadní stav bádání	2
3	Nástin historie mariánských a svatotrojičních sloupů .	4
4	Historie sloupu Proměnění Páně v Chrudimi	9
4.1	Historie města od počátku do 17. století	9
4.2	Historie města v 17. - 18. století a Salvátorský kult	11
4.3	Historický a stavební vývoj sloupu Proměnění Páně	13
4.3.1	Kašny	19
4.3.2	Vývoj po roce 1798, restaurátorské zásahy	21
4.4	Spory o autorství	26
5	Katalog jednotlivých sochařských děl: popis, stylový a ikonografický rozbor.....	28
5.1	Popis sloupu Proměnění Páně	28
5.2	Biografie autorů sochařské výzdoby sloupu	30
5.3	Katalog jednotlivých sochařských děl	32
6	Ikonografické a ikonologické zhodnocení sloupu, zařazení do dobových uměleckých a teologických souvislostí..	40
7	Závěr	42
8	Resumé v anglickém jazyce	43
9	Poznámkový aparát	44
10	Bibliografie chronologicky	51
11	Prameny	55
12	Internetové zdroje	56
13	Seznam vyobrazení	57
14	Seznam vyobrazení na CD	61
15	Obrazová příloha	61

1 Úvod

Cílem předkládané bakalářské práce je podat ucelený umělecko-historický vývoj památky sloupu Poměnění Páně v Chrudimi. Její jednotlivé kapitoly jsou koncipovány tak, aby byla obsažena celková problematika zvoleného tématu. Druhá kapitola předloží dosavadní stav bádání v dané problematice.

Ve třetí kapitole bude nastíněna obecná historie mariánských a svatotrojičních sloupů.

Čtvrtá část se bude stručně zabývat dějinami města, kde je sloup Proměnění Páně situován, s ohledem na jeho kulturní vývoj a následně samotným stavebním vývojem památky. Zde uvedu veškeré známé informace týkající se výstavby sloupu včetně kašen zbudovaných kolem něho o století později a porovnáím názory jednotlivých pramenů. Stejně tak zohledním osudy památky po ukončení stavitelských a sochařských prací a představím zaznamenané restaurátorské zásahy.

Součástí bakalářské práce je katalog jednotlivých sochařských děl popsanych v heslech. Ke katalogu přiložím popis celého sloupu a dále bude obsahovat biografie doložených autorů. Katalog bude odkazovat k obrazové příloze.

Závěrem bude sloup Proměnění Páně zařazen do dobových uměleckých a teologických souvislostí, přičemž se pokusím o ikonologický rozbor v souvislosti s historií dané lokality.

2 Dosavadní stav bádání

Literatura zabývající se památkou sloupu Proměnění Páně v Chrudimi /obr.1/ je spíše dílčího charakteru.

První literární zmínku podává roku 1900 Karel Chytil v *Soupise památek historických a uměleckých v království českém*.¹ V popisu sloupu uvádí jména tří autorů, sochaře Bullu, Jana Pavla Čechpauera a Ignáce Rohrbacha a podává stručný výčet soch.

Roku 1938 vychází monografie² památky od jednoho z předních historiků regionu, Čeňka Floriána. Zabývá se v ní historií sloupu, popisem a ikonografickým rozbohem.

O rok později vychází publikace *Mariánské sloupy v Čechách a na Moravě*,³ od Antonína Krejčči a Antonína Šorma mapující historii a místopis světeckých sloupů v Čechách, kde je sloup Proměnění Páně veden pod heslem „Chrudim“.

Oldřich Blažíček uvádí v souvislosti k chrudimskému sloupu jména stejných autorů jako před ním Chytil roku 1958 v knize *Sochařství baroku v Čechách a na Moravě*⁴ a poprvé zde přisuzuje Čechpauerovi autorství soch Immaculaty a Boha Otce.

Dále je sloup uveden v Pocheho *Uměleckých památkách Čech*⁵ z roku 1977, jež vychází zřejmě opět z Chytila.

Již o něco výrazněji se sloupem Proměnění Páně zabývá Ivo Kořán v příspěvku pro *Sborník vědecké konference v Praze*⁶ z listopadu v roce 1984, kdy autor vymezuje rukopis jednotlivých sochařů.

Roku 1997 vychází v edici Chrudim jako první svazek monografie⁷ sloupu od Tomáše Pavlíka.

Ve své *diplomové práci*⁸ se Martin Pavlíček v roce 1998 zaměřuje na vymezení autorských hranic žáků M. B. Brauna ve Východních Čechách, opět je zde podán stylový rozbor sochařských děl statue, přičemž Pavlíček podává názor na autorství umělců jednotlivých soch.

Tentýž autor o rok později v článku o Janu B. Santinim v časopisu *Umění*⁹ na základě archivních pramenů v souvislosti se stavbou chrudimského sousoší poukazuje na jeho nespornou tvůrčí účast.

Výrazným podílem k zpracování historie sloupu Proměnění Páně přispěli roku 2002 badatelé Ivana Maxová, Vratislav Nejedlý a Pavel Zahradník v publikaci¹⁰ vyšlé jako příloha časopisu *Zprávy památkové Péče*, v níž uspořádali a podali výklad k nalezeným archivním zdrojům týkajících se památky.

Totožný text v upravené verzi vyšel ještě v roce 2008 v knize *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Pardubickém kraji*.

Simona Šedová do vlastní magisterské *diplomové práce*¹¹ z roku 2010 zahrnuje chrudimský sloup do sochařských děl Ignáce Rohrbacha a připisuje mu další sochy ze sousoší.

Sloup Proměnění Páně v Chrudimi se stává heslem diplomové práce *Oblačné sloupy v českých zemích* Hany Petříkové, vypracované r. 2011.

V rámci nově otevřeného Muzea barokních soch (MUBASO) v bývalém kapucínském kostele sv. Josefa v Chrudimi vyšla publikace Pavla Panocha *Barokní umění na Chrudimsku*.¹² O vystavbě sousoší byl natočen krátký film.¹³

3 Nástin historie mariánských a svatotrojičních sloupů

Historie mariánských, svatotrojičních a světeckých sloupů je obsáhlá nejen z hlediska vývoje, ale také celkovým počtem těchto objektů. Jejich stavební rozkvět spadá do rozmezí 16. až 18. století, stavbu lze však zaznamenat až do století jednadvacátého. Sloupy (statue) tohoto typu jsou charakterizovány jako monumentální sochařská památka, jež tvoří architektonický podstavec pro samotnou sochařskou výzdobu. Volně stojícím sochařským objektem mohou být taktéž nazvána boží muka, avšak od světeckých sloupů či pilířů se odlišují nejen výtvarným zpracováním, ale především nenavazují na stejnou vývojovou tradici a jsou podstatně menších rozměrů.¹⁴ Sloupy nazývané „morové“ nemusí být vždy výlučně spjaty s morovými ranami probíhajícími v Evropě po r. 1680 (první vlna okolo r. 1680, druhá mezi lety 1713 - 1715), často jde o nesprávné označení monumentálního, volně stojícího sochařského díla různého druhu zasvěcení, spojeného například s požárem či válkou.

Budování sloupů a pilířů jako samostatně stojících sochařských děl, nesloužících primárně coby nosné prvky architektury, je známo již z období antiky. V této podobě představovaly kult významných osobností starověku, přičemž jim skrze pomyslné spojení nebe se zemí zprostředkovávaly božský charakter. Takovýto objekt navíc přinášel požehnání místu, kde byl na památku umístěn. Z odkazu starého Říma uveďme za příklad dochované triumfální sloupy císařů Marka Ulpia Trajána z roku 113 po Kr. a téměř o století později vztyčený sloup Marka Aurelia (180 - 193 po Kr.) oslavující jejich vítězná válečná tažení zpodobněná v reliéfech s polychromií. Jinak tomu bylo v umění egyptském, kde se jehlancových pylonů vyčleněných z architektury užívalo z důvodů čistě náboženských.¹⁵

Náboženský podtext hrál roli také při výstavbě sloupů v období středověku, v 10. století se objevuje sloup mariánského zasvěcení ve francouzském městě Clermont-Ferrand, avšak fenomén sloupů adorujících Pannu Marii se rozšířil teprve v období po Tridentuském koncilu (1545 - 1564).

Jiný typ v historii vývoje světeckých sloupů představuje tzv. sloup hojnosti - Collona dell'Abbondanza, jež navazuje na antickou tradici. Tento monument starověkého původu, který stával ve Florencii na starém trhu, nesl na dřívku Donatellovu sochu Dovizia (personifikace Hojnosti, držící roh hojnosti a koš s ovocem), jež byla později obměněna replikou od Giovanniho Battisty Foggiho.

Pojem „světecký sloup“, jak jej známe dnes, se v křesťanském prostředí začal formovat až v 16. století, na základě znovuoživení významu sochařských děl starověku. Prvním takovým počinem bylo vztyčení egyptského obelisku na náměstí Svatého Petra v Římě roku 1586. Projekt byl iniciován papežem Sixtem V. z rodu Peretti (pontifikát 1585 - 1590) který samotnou stavbou pověřil svého architekta Domenica Fontanu (1543 - 1607), jež byl papežem za zvládnutí technicky náročného úkolu následně povýšen do šlechtického stavu. Během 80. let 16. století proběhlo v Římě další osazování egyptských obelisků před významné baziliky, pylony zde měly funkci ukazatelů a sloužily pro orientaci poutníků. Výstavbou byl opět pověřen D. Fontana, stejného roku s osazením svatopetrského obelisku stihl vztyčit jiný před apsidou kostela S. Maria Maggiore, dále roku 1587 obelisk u transeptu S. Giovanni in Laterano a téhož roku obelisk na náměstí del Popolo. Všechny monumenty egyptského původu dostaly nový významový charakter zakončením vrcholu křesťanským křížem, což v souladu s potridentským názorem symbolizovalo triumf nad pohanstvím a jelikož kromě obelisku svatopetrského pokrývá ostatní reliéfní hieroglyfická výzdoba, dostává se zde ke slovu také jejich interpretace novoplatonských myslitelů,

která, především v osobě humanisty Marsilia Ficina (1433 - 1499), považuje hieroglyfy za Boží písmo. Zájem o hieroglyfické písmo se objevuje například u jezuity Athanasia Kirchera (1602 - 1680) ve spise „*Obeliscus Pamphillius*“, váže se přímo k památce. Takto obhájená revitalizace připravila zázemí pro christianizaci již výše zmíněných císařských triumfálních sloupů, přičemž, opět pod vedením architekta Fontany, získává při restauraci v roce 1588 Trajánův sloup na vrchol dřívku bronzovou sochu apoštola Petra a o rok později je stejným způsobem sochou apoštola Pavla osazen sloup Marka Aurelia.¹⁶

Návaznost k započatému fenoménu představuje první mariánský sloup ryze katolického původu vztyčený před průčelím římské baziliky S. Maria Maggiore v letech 1613 - 1615, který se posléze stal pravým inspiračním vzorem pro stavbu sloupů ve střední Evropě 17. a 18. století. Za jeho výstavbou stojí papež Pavel V. Borghese (pontifikát 1605 - 1621) a architekt Carlo Maderno (1556 - 1629). Zde byl postaven sloup z Maxentiovy baziliky na Madernou vyprojektovaný sokl a osazen bronzovou sochou Panny Marie s Ježíškem od sochaře Guglielmo Berthelota.¹⁷

Stavba světeckých sloupů se následně rozšířila do záalpské oblasti, když byl v letech 1637 - 1638 postaven mariánský sloup v Mnichově, jehož výtvarná kompozice sestávala z bronzové sochy Panny Marie s Ježíškem s korunkami na hlavách na vrcholu a ze čtyř putti svádějících boj s draky na nárožích soklu. Autorem sochařské výzdoby byl Hubert Gerhard. Zásadním dílem pro další inspiraci je po vzoru mnichovského monumentu vybudovaný mariánský sloup ve Vídni na náměstí Am Hof z roku 1648. Tento kamenný sloup, později převezený do Wernsteinu na řece Inn a nahrazený bronzovou kopií, převzal z předchozího bojující putti a typ Panny Marie Immaculaty.

Kromě mariánského, stojí ve Vídni další významný a kompozičně složitější čestný sloup na třídě Am Graben,

adorující Nejsvětější Trojici. Je to vůbec první sloup tohoto zasvěcení, který dal svým pojetím podnět k budování mnoha dalších svatotrojičních a morových sloupů. Jeho stavba byla započata roku 1679 na popud císaře Leopolda I. (vládl 1658 - 1705) a představovala vyjádření vděčnosti Bohu za ochranu před morovou epidemií, která tehdy sužovala město. Původně to byl dřevěný sloup zhotovený sochařem Josephem Furhwirthem¹⁸ se sochami devíti andělů na polygonálním soklu, symbolizujících devět andělských kůrů. Na jeho vrchol bylo umístěno sousoší Trůnu Boží Milosti (Gnadenstuhl). Novou podobu sloup dostal roku 1681 po skončení epidemie, kdy císař ustanovil Matthiase Rauchmillerera (1645 - 1686), sochaře německého původu, zpracováním konceptu návrhu na dílo kamenosochařské. V podstatě mělo jít pouze o změnu půdorysu soklu na tvar rovnostranného trojúhelníka (ztvárnění Nejsvětější Trojice) s ohledem na zachování ikonografického konceptu. Po brzké Rauchmillerově smrti a dočasném přerušení práce se projekt roku 1688 dostává do rukou architekta a vyškoleného sochaře Johanna Bernharda Fischera z Erlachu (1656 - 1721). Na přestavbě se podílí další dva umělci, sochař Paul Strudel (1648 - 1708) a divadelní architekt Lodovico Ottavio Burnacini (1636 - 1707). Poslední jmenovaný se výrazně zasadil o novou originální podobu dřívku, která nyní nesla podobu oblačného pylonu. Do oblak byli vsazeni Strudelem vytesaní andělci, několik soch ale ještě stihl vytesat Rauchmiller.¹⁹ Tento typ oblačného pylonu či pyramidy iluzivně podtrhuje splynutí božské sféry s pozemskou a navíc se vztahuje k biblickému příběhu o vyvedení Izraelitů z egyptského otroctví.²⁰ Vrchol zakončuje sousoší Nejsvětější Trojice pojaté odlišněji než Trůn Boží Milosti: Bůh Otec a Kristus stojí v jedné úrovni, nad nimi poletuje holubice Ducha svatého. O úroveň níž, v první etáži monumentu, spočívá Strudelova figura Leopolda I. v pokleku a pod touto sochou je osazeno sousoší alegorie Víry, stařeny která zahání mor.

Prvním sloupem na českém území je dnes již ve fragmentech dochovalý mariánský sloup z roku 1650, který původně stál na Staroměstském náměstí v Praze. Magistrát Starého města rozhodl vybudovat kamenný památník na oslavu vítězství Prahy v boji se švédskými vojsky, současně jde o narážku na náboženský vývoj v zemi.²¹ Realizace díla se zhostili architekt Carlo Lurago (1615 - 1684), jež je možným autorem architektury soklu²² a sochař Jan Jiří Bendl (kol. 1610 - 1680) s pomocníky. V jejich výtvarném pojetí je patrný vliv vídeňského sloupu na náměstí Am Hof, projevující se ve zpodobení Panny Marie a nárožních postav dospělých andělů s kovovými zlacenými křídly v boji s ďábly. Tento vyjimečný sloup byl v listopadu roku 1918 stržen protihabsburskými republikány.²³

Jan Jiří Bendl je autorem vícera sloupů v Čechách, kupříkladu mariánského v Lounech (1673) nebo pražského staroměstského tzv. vinařského sloupu (1676) osazeného původně před mosteckou věží se sochou sv. Václava. Z příkladu tohoto autora v Čechách vyrůstá několik dalších sloupů.

Sloupy vzniklé po roce 1680 mají přímou návaznost k první vlně morových ran. Kromě mariánských statuí jsou stavěny sloupy morové, přičemž se setkáváme s jejich formální kombinací a pod vlivem nové výtvarné formy statue na Am Graben reflektujeme i v Čechách typ oblačného sloupu. V ikonografii dochází ve druhém desetiletí²⁴ ke splynutí sloupů s mariánskou a svatotrojiční tematikou, zároveň se objevují patroni proti moru (nejčastěji Sv. Rozálie, s. Roch, sv. Šebestián, sv. Karel Boromejský) společně s patrony místa, kde je památka situována. Příkladem uveďme z tohoto období mariánský sloup v Hodoníně (1716), v Uherském Hradišti (1718 - 1721), a Nejsvětější Trojice v Teplicích (1718-1719)²⁵. Variantu sloupu s mariánskou a svatotrojiční ikonografií u nás reprezentují chronologicky Nejsvětější Trojice na Malostranském náměstí v Praze, 1715, v Náměšti nad Oslavou, 1715 a čestný sloup Nejsvětější Trojice (1716 - 1754) v Olomouci.

4 Historie sloupu Proměnění Páně v Chrudimi

4.1 Historie města od počátku do 17. století

Abychom porozuměli složitosti stavebního vývoje a souvislostem koncepce chrudimského monumentu s návazností k místu jeho položení, je nezbytné obeznámit se alespoň stručně s dějinami dané lokality a jejím kulturním vývojem.

Město s bohatou historií, nazývané od 19. století pro svou kulturní vyspělost „Athénami východních Čech“²⁶ bylo založeno roku 1260.²⁷ za vlády Přemysla Otakara II. (vládl 1253 - 1278). Rod Přemyslovců je v souvislosti s městem uváděn již v Kosmově Kronice, která zmiňuje údaj o smrti knížete Břetislava I. roku 1055, patrně se tak stalo na zaniklém správním hradu, jež měl svou lokací zasahovat do dnešní stavby arciděkanského kostela Nanebevzetí Panny Marie. Roku 1307 připadá Chrudim věnem Václava II. (vládl 1278 - 1305) manželce Elišce Rejčce (1303 - 1335). Po ničivém požáru ze 30. let 14. století probíhá celková restaurace města a nastává nová zděná výstavba. Následně je Chrudim r. 1363 vydána panovníkem Karlem IV. (vládl 1346 - 1378) choti Alžbětě Pomořanské (1347 - 1393) jako město věnné a do doby patronátu této královny spadá výstavba nového farního kostela Nanebevzetí Panny Marie. Poté město připadne královně Žofii Bavorské (1276 - 1425), drží jej mezi lety 1399 a 1421.

S nástupem husitství je spojeno několik dramatických událostí. V Chrudimi dochází 4. února 1421 po obléhání nedaleké Chotěboře straníky krále Zikmunda (vládl 1420 - 1436) k zajetí jednoho z vůdců tábořského bratrstva Petra Hromádky z Jistebnice, který je proti danému slovu odvečen do města a se čtyřmi svými druhy upálen na zdejším náměstí.²⁸ To vedlo husity k rychlému odvetnému útoku na Chrudim. K úplnému obsazení města husity dochází po spojení pražských a tábořských vojsk vedených Žižkou 26. dubna. Následný příklon

města k protikatolické straně znamenal změnu národnostní složky obyvatel, odchází německé obyvatelstvo a zanechává zde svůj majetek. Teprve po přijetí chrudimských Zikmunda Lucemburského za krále, a po korunovaci jeho manželky Barbory (1390 - 1451) se r. 1437 Chrudim opět stává městem věnným. Náboženská situace města je vyhrocena do té míry, že každý člen cechu musí nutně vyznávat víru podobojí.

Chrudim podstupuje výraznou přestavbu: je zrušen dominikánský klášter a po polovině 15. st. probíhá výstavba nového kostela sv. Kateřiny na kateřinském předměstí, který slouží v pohustiské době jako kostel farní. Farářem kostela Nanebevzetí Panny Marie se stává Martin Lupáč z Újezdce (působil zde 1421 - 1452). Po rozhodnutí městské rady r. 1444 prodat pozemky v místě kněžského dvora, vyrůstá nová zástavba nazývaná Puš, kde se usazuje cech kovářů a zámečníků. V této lokalitě je budována stavba kostela sv. Michaela se hřbitovem. Město se během půlstoletí stále více počestuje. O věrnosti zdejších obyvatel českému králi Jiříku z Poděbrad (vládl 1458 - 1471) svědčí událost z února r. 1469, kdy byl uherský král Matyáš Korvín (1443 - 1490) s družinou zadržen chrudimskými při pokusu o obléhání města. V této dramatické době vzniká cínová křtitelnice zhotovená r. 1462, umělecké dílo dochované do dnešní doby v arciděkanském kostele.

S nástupem krále Vladislava Jagellonského (vládl 1471 - 1516) na český trůn se městu dostává četných práv a privilegií.²⁹ Vzniká vodárna zásobující kašny a pivovary. Chrudim čítá větší zastoupení cechovních řemesel,³⁰ městská rada je zastoupena urozenými osobami. V roli obhájce městských práv se významnou chrudimskou osobností stává Viktorin Kornel ze Všehrd (1460 - 1521). Také z hlediska hospodářské vyspělosti Chrudim nabývá zřetelného růstu. Po roce 1440 začíná magistrát skupovat pozemky v okolí města. Přes výraznou ztrátu privilegií a citelnou majetkovou újmu v podobě pokuty 1000 gr.³¹ způsobenou potrestáním měšťanstva císařem

Ferdinandem I. (vládl 1526 - 1564) která se dotkla královských měst, za odpor v souvislosti se Šmalkadskou válkou (1546 - 1547), si Chrudim udržuje v 2. polovině 16. století dobré kulturní zázemí. Svědčí o tom rozvoj výstavby měšťanských domů v oblastech, kterých se dotkl r. 1537 ničující požár. Jde o některé renesanční domy na náměstí, dále o vybudování podloubí ve Štěpánkově ulici, přestavbu radnice a stavby Mydlářovského domu probíhající v letech 1573 - 1577. Dalším významným krokem v předbělohorské době je reforma zdejšího školství. Navíc zde začínají působit literátská bratrstva, což na přelomu 15. - 16. století znamená bohatou výzdobu všech městských kostelů, vznikají oltáře s malovanými retábly a Chrudim je centrem deskové a řezbářské tvorby, pro příklad uveďme dílnu Matouše Radouše (1550 - 1631), jež je zhotovitelem měšťanských epitafů a přičítá se mu autorství českého graduálu.³²

4.2 Historie města v 17. - 18. století a Salvátorský kult

Dlouhodobější proces rekatolizace a několikeré drancování švédských vojsk v době po Bílé hoře s sebou nese rozvrat městského hospodářství. S r. 1629 je spojena první etapa obnovy katolického života ve městě nástupem děkana Jiřího Františka Čichovského do zdejší fary při kostele Nanebevzetí Panny Marie. Jmenovaný kostel je vybaven pro katolické bohoslužby, jsou v něm instalovány nové varhany a dalšího převratného rekatolizačního aktu dozná roztavení utrakvistických kalichů v přeměně na novou kadidelnici a monstranci.

Konec třicetileté války přináší konec rekatolizace, po vydání tolerančního patentu se ke své víře hlásí většina nekatolických komunit. Kvůli emigraci obyvatelstva je způsobena devastace původní zástavby. Pro reprezentaci katolické zbožnosti je vystavěn „kající sloup“ Krista Trpitele nahrazeného sochou sv. Václava z poč. 18. st.³³ Po

polovině století opět dochází k vybavení kostelů novým mobiliářem; kostel sv. Jana získává nový oltář, v děkanském kostele zřizují oltář literáti. R. 1656 přicházejí do Chrudimi kapucíni podporováni císařským manželským párem a zakládají klášter s kostelem sv. Josefa, r.1657 je ke konventu přistavěna loretánská kaple. O čtyři roky později se zakládá mariánské bratrstvo nazvané Tělo Kristovo a Neposkvrněné početí Panny Marie.

Zvláštní kapitolou chrudimské historie tohoto období je *salvátorský kult* vzniknuvší během morových ran, kdy za uctěním zázračného obrazu „Nebeského lékaře“/obr.2/ putovali do města poutníci. Jde o malbu na lipové desce zachycující Kristův portrét. Obraz se do Chrudimi dostal patrně z rudolfinské sbírky umění a je mylně³⁴ připisován Lucasi Cranachovi st. Dle legendy jej sem z Prahy převezl chrudimský měšťan Jan Pfeifer kolem r. 1636. Poté, co se v jeho domě r. 1648 usadili Švédové, došlo k zázračné události: během kratochvíle hazardem poničili protestanté malbu několika řeznými ranami, z nichž začala prýštit krev. Zachránila ji Pfeiferova služebná, obraz zůstal schován v domě majitele až do objevení nově příchozím děkanem Václavem Samuelem Hattašem (doba úřadu 1660 - 1666), který jej v souladu s novou ideovou tendencí popularizoval. Obraz získal vlastní oltář v kostele Nanebevzetí P. Marie, později byl instalován na oltář hlavní a během moru se stal vlivným protireformačním médiem v podobě ochrany města před zkázou „černé smrti“. Jeho věhlas se dostal až na území severní a jižní Moravy. Svatému obrazu se přijel poklonit dokonce císař Leopold I. (vládl 1640 - 1705), který si jej odtud zapůjčil na zámek v Pardubicích, kde se svým dvorem přečkával první z etap řádících epidemií³⁵. Po vystavení sloupu Proměnění Páně se u statue konaly bohoslužby spojené se salvátorskými poutěmi, poprvé r. 1748 ve dnech 11. - 18. srpna, přičemž se zde vystřídalo několik kazatelů z okolí, osmidenní slavnost zahájili královehradecký biskup Jan Josef

hr. Vratislav z Mitrovic s děkanem Petrem Leyerem. Propagaci kultu sv. Salvátora odrážela freska, replika obrazu, ve štítu mariánského chrámu a byly pořizovány poutní grafiky.

4.3 Historický a stavební vývoj sloupu Proměnění Páně

O významnosti statue na Resselově náměstí, jejíž výstavba započala ve druhém desetiletí 18. století a táhla se téměř dvacet let, svědčí její dlouhý dějinný vývoj. Skromné nejsou ani písemné prameny, jež se dochovaly v podobě smluv, majetkových kvitancí či výplatách stavitelů a jejich pomocníků v zápisech ze zasedání městské rady. Neméně důležité jsou tu listiny zabývající se prosbami magistrátu o donace stavby sloupu, doplněné jejich výsledky a zapsané ve stejných knihách. Doba stavby sloupu se mnohdy protahovala kvůli nedostatku prostředků potřebných k jejímu pokračování. Informací týkajících se zbudování kašen okolo statue ve 40. letech 19. století se dochovala větší míra písemného materiálu. Kromě archiválií, vztahujících se přímo ke stavebním akcím, jsou k dispozici ještě dokumenty o drobných úpravách celého sousoší nebo opravě jeho částí. Celková restaurace proběhla teprve o dvě století později od ukončení stavby byla velmi dobře zaznamenána jejími účastníky. Pozdější restaurátorské zásahy mají podrobnější záznam. S událostmi týkajícími se oprav korespondují zprávy, které je možno dohledat v místních periodikách.

V této kapitole jsem pokládala za korektní postupovat dle textu Vratislava Nejedlého,³⁶ v němž jsou příslušné archiválie zpracovány a shrnuty. Stejně tak se poznámky k archivním zdrojům a jejich citace budou vztahovat k tomuto textu, pro srovnání uvedu vždy odkaz k příslušnému archivnímu prameni.

S ideou výstavby chrudimského sloupu Proměnění Páně se neodlučitelně pojí zdejší salvátorská tradice, nastíněná v předchozí kapitole. Dalším impulsem, který vedl městskou

radu k tomuto počínu byla morová rána z roku 1713, která se městu „zázračně“ vyhla a na tento fakt chrudimští reaguji děkovným gestem svému Salvátoru. Projekt, který tímto rozhodnutím započal výstavbu trvajících téměř půl století, se stal jednou z největších uměleckých zakázek východočeského regionu.

Plánování stavby oblakové statue se rozeběhlo již rok po ustupující morové epidemii, kdy byla 19. listopadu 1714 uzavřena smlouva se sochařem Giovannim Battistou Bullou. Smlouva vypsaná magistrátem města udává jako důvod stavby vděk za odvrácení moru a „*ke cti a slávě nejsvětějšího zdet' v tomto chrámu Páně Rodičky Boží všelikterými zázraky se stkvějícího Salvátora pro publica veneratione*“.³⁷ Bulla je zde označen jako řezbář, který má propracovat stavební plán, koncepci si diktuje objednavatel. Objekt měl být koncipován jako ztvárnění Transfiguratio Domini (Mt 17,1-13, Mk 9,2-13, Lk 9,28-36) s pyramidovým dříkem na kterém se měla vyskytovat oblaka jako podpora figur na něm osazených a na jehož vrcholu měla být umístěna postava svrchovaného Boha držící v levé ruce kouli světa a pravicí ukazujícího na Krista Salvátora pod ním; po stranách Kristovy postavy se nacházejí proroci Mojžíš a Eliáš, mezi dvěma božskými osobami je na pyramidě vsazena holubice Svatého Ducha. V oblaku jsou dále čtyři andělské bytosti s nápisem v rukou „*Tentot' jest syn můj jmilý, v němž mi se dobře zalíbilo*“.³⁸ Salvátora lemují festony a scénu tří postav na hoře Tábor doplňují pod nimi umístění čtyři cherubíni, mezi nimiž spočívá erb císařovny Eleonory II. Úpatí hory má být osazeno klečícími figurami apoštolů Petra, Jakuba a Jana Evangelisty. O úroveň níž je rozhodnuto doplnit po obvodu skaliska sochy svatých patronů neblížšího určení.³⁹ Stejným způsobem se jedná o další čtveřici světců na ohrazení.

Staviteli jsou k práci přislíbeni pomocníci a kromě finančního pokrytí pracovních výdajů také doprava kamene z lomu. Bullovi je ve smlouvě slíbena odměna 700 rýnských,

jeden sud piva a tři korce pšenice. Uzavřena je smlouva ovšem jen za strany Bully, v městské knize je stvrzena jeho pečeti a podpisem, dodatek z 22. listopadu naznačuje, že magistrát dohodu schvaluje teprve o tři dny později.

V protokolu se ze dne 20. září 1715 objevuje změna na ikonografickém konceptu statue v souladu s evangelií. Týká se pylonu, jež měl být nyní jednolitým, spirálovitě se vzhůru pnoucím oblakem.⁴⁰ Za uvedenou změnu měl vlašský umělec dostat o 150 zl. přidáno.⁴¹ Jaký je umělcův podíl na stavbě nevíme, má se za to, že nad ní jen vedl dohled, do Chrudimi pouze dojížděl a nad stavbou ustanovil zodpovídajícího kamenického mistra V. Franka.⁴²

Práce na stavbě se začíná pomalu plnit a z archivních zpráv se dozvídáme informace o jejích peripetiích a aktérech, vesměs ze zápisů ze schůzí městské rady, která rozhoduje například o vyplácení odměny stavitelům. První takovou zmínkou je poznámka z 5. srpna 1716, kdy dochází k vydání peněz řezbářům do rukou p. Františka Crispina z kontribuční kasy. Uměleckým dohlížitelem na stavebním procesu je jako znalec (in arte peritus) ustaven místní malíř Jiří Kubát. O dva dny starší zpráva uvádí dohodu magistrátu s truhlářským mistrem Martinem Pešlem na vypracování modelu sloupu a jeho následném vyplácení, ovšem když k němu mělo dojít, usuzují členové městské rady, že je třeba nejprve opravit chybu, která vznikla na díle.⁴³ O konkrétní vadě se však nezmiňuje.

Předložený model zhotovil chrudimský stavitel a Pešelův tchán Jiří Quadroni(† 1733).⁴⁴ Pro znalecký posudek byl ještě s plánem stavby roku 1717 převezen Leopoldem Kyčerou do Prahy Janu Blažejí Santinimu(1677 - 1723), který se k návrhu vyjádřil poněkud nelichotivě, když prohlásil, že je ochoten zaplatit 1500 fl. r. pokud je technicky možné takovou stavbu realizovat. Zároveň se sám nabídl, že pro chrudimský magistrát vytvoří vlastní hliněný model.⁴⁵

Následujícího roku přichází s jiným návrhem stavitel Donato Morazzi († 1726) aby podpořil důkladnějším vyhloubením terénu kolem sloupu statické základy, přesto se ještě v tuto dobu realizace nekoná.

Teprve v době, kdy už jsou ve škvovádském lomu kamenické práce v plném proudu, existuje v městském protokolu z 23. června 1719 zpráva o plánovaném slavnostním posvěcení základního kamene statue, která měla proběhnout 26. dne toho měsíce, zřejmě ale opět dochází ke zdržení. Důležitou informaci o tom poskytuje záznam v nové pamětní knize chrudimského děkanství z roku 1724.⁴⁶ Uvádí, že základní kámen i se svatými relikviemi byl posvěcen roku 1717 (!), a tvrdí také, že teprve v roce 1732, po skončení sochařských prací, byla socha i s oltářem Neposkvrněného početí Panny Marie benedikována děkanem Pavlem Bernardem Lýrem.⁴⁷

30. června 1719 je ve věci stavby základů sloupu uzavřena smlouva se stavitelem Quadronim, jako jeho potencionálním náhradníkem se označuje pan Donat.⁴⁸ Umělec má být se svými dvěma tovaryši představen císařskému purkmistrskému úřadu.

Dalšího roku nás zápis ze 13. září seznamuje s kameníkem Václavem Frankem, pověřeným samotnou stavbou sloupu. Tento odkaz uvádí, že má při stavbě přihlídnout ke zmiňovanému modelu Quadroniho a Santiniho nákresu. /obr.3/ V tuto chvíli vyvstává nejasnost ohledně autorství předlohy: Frank váhá, které z určených předloh je třeba se držet a proto dne 19. září 1720 městská rada na schůzi vynáší rozhodnutí, jež zůstalo nezachováno. Výsledek výběru připsaného v protokolu zní: „Že se to do většího počtův pánův zanechává.“⁴⁹ Chybějící část zprávy v archivních pramenech se snažil vyřešit již Čeněk Florián. S jistotou tvrdil, že magistrát rozhodl pro Santiniho nárys.⁵⁰ Jak ale vysvětluje V. Nejedlý,⁵¹ zapletl si badatel dataci zápisu z 19. září 1720 s předchozí, vážící se k datu 13. září. Přesné znění z dřívější data je totiž takové, že kameníkovi má být poskytnut „*jak modell, tak abries Santini*“.⁵²

Není divu, že Florián vyrozuměl zprávě způsobem, že se v případě předloh jedná o stejného tvůrce.

Protokoly městské rady podávají svou poslední zmínku o stavbě oblakového sloupu v zápisu ze 26. září 1720 v souvislosti s gratulací císařovně k jí připadnutým královským věnným městům a je zde přidána žádost o podporu při stavbě sloupu.

Podobných proseb k donaci najdeme v městských knihách současně s pracemi na začínající stavbě větší množství. Sbíрка na vystavění probíhá například mezi dobrodinci z řad měšťanů. Magistrát zastoupený jmenovitě Karlem Horreem a Antonínem Ceregettim rozesílá žádosti šlechtě usazené v okolí Chrudimi. S těmito kroky jsou spojovány gratulace k nějaké významné události žádaného. Mezi prvními oslovenými dárci jsou zahrnuti Ferdinand Adam svobodný pán Kustoš ze Zubřího a z Lipky s manželkou Josefou rozenou z Ramzau. Tito dle kvitance z 1. února 1716 skutečně poskytli žádaných 100 zl. Osobnost z řad vyšší šlechty v chrudimských donacích, Kustošův švagr hrabě Millesimo, daruje k 20. srpnu téhož roku 150 fl. r., stejně tak ještě další uvádění donátoři, kterými jsou hrabě Valdštejn z Medlešic a chroustovický hrabě Kolovrat. Hrabě Millesimo je pak podle protokolu z data 23. června 1719 jménem císařovny dokonce požádán o položení základního kamene sloupu.⁵³

Při snaze identifikovat konkrétní osobnosti, které se na mecenášství stavby sloupu podílely, jsem se zaměřila na citované jedince zjištěné z dochovaných pramenů. Jelikož zdroje uvádí celým jménem jen Ferdinanda Adama Kustoše a dále se zmiňují v komunikaci se šlechtou o místech jejich sídla, lze vyvodit závěr jen nepřesně. Ona „hraběcí Milost“ z italského rodu Caretto-Millesimo, jež v okolí Chrudimi vlastnila několik vsí, je manželem Kustošovy sestry Marie Elišky,⁵⁴ Jan Václav († 1750), který koupil Ronov a tvrz v Třemošnicích (Lichnice) a r. 1747 se stal majitelem Moravan.⁵⁵ Získal také Kardašovu Řečici a další jihočeské

statky, byl bechyňským hejtmanem.⁵⁶ Dalším uvedeným dárce je v zápisu městské rady z 20. srpna 1716 hrabě Kolovrat usazený v Chroustovicích. Může jít o Jana Norberta Libštejnského z Kolovrat (1668 - 1736), držitele v letech 1704 - 1736 panství v Zámrsku.⁵⁷ Nepodařilo se mi zjistit, kdo jsou poslední jmenovaní, které archivní prameny uvádějí jako hraběte Valdštejna z Medlešic⁵⁸ a ze září r. 1720 v souvislosti s blahopřáním k znounabytému zdraví⁵⁹ jako hraběte Černína.

Podle pramenů je možno spojit dárce s konkrétními sochařskými díly. Manželé Kustošovi jsou objednavateli soch sv. Vincence Ferrerského a sv. Františka Paulánského. Cena jedné kamenné postavy činí 50 zl. a to i v příkladu pozdějšího odkazu peněz v závěti měšťana Jakuba Pinčury z 12. září 1730. Protože zpráva z městské knihy uvádí jen tolik, že dárce odvádí peníze „*obci zdejší ku pomoci vyzdvižení statuae zde na zdejším rynku*“,⁶⁰ je snad možno domnívat se, že jde o sochu jeho jmenovce, tedy sv. Jakuba Většího. Pokud známe finanční hodnotu jednoho sochařského díla, je zřejmé, že hrabě Millesimo dotoval 3 sochy (snad jde opět o světce stejného jména, byl by jím v tom případě Jan Evangelista nebo sv. Jan Nepomucký).

Kromě zmíněných šlechticů poskytuje městu pomoc také královehradecký magistrát již 7. července 1716, kdy se zavazuje propůjčit na stavbu lešení a nezbytné stavební náčiní, které bylo použito na dostavěnou mariánskou statui a tedy se zde již stává nepotřebným. Zajímavou cestou si též magistrát získává peníze na úplném počátku hledání finanční podpory. Jde o přestupek Petra Běleckého, místního prachaře, který se prý pomluvou provinil proti jednání v zájmu stavby městské rady a tudíž je mu uložena pokuta ve výši 20 zl., ze které jsou peníze převedeny na stavbu statue.⁶¹

Podle archiválií se mezi lety 1726 - 1727 stavba pozdržela kvůli nedostatku finančních prostředků. Zprávy o donacích v městských knihách jsou nadále jediným zdrojem informací, ze

kterých je možno sledovat další osudy stavby sloupu. Jedná se o vystavení kvitancí na odprodej statků, z nichž byly odváděny peníze na projekt dokončení statue.⁶² Také samotní měšťané odkazují městu peníze v závětích.⁶³

Stavba sloupu byla ukončena a slavnostně odhalena roku 1732, jak to uvádí pozdější zápis v městské knize. Zpráva ve stručnosti popisuje zahájení výstavby v roce 1724, kdy byl místním děkanem Václavem Lachmannem položen základní stavební kámen. Vypočítává poprvé také umělce, podílející se na sochařské výzdobě. Chronologicky jsou tu vypsáni sochaři Bulla, Jan Pavel Cechpauer a Ignác Rohrbach.

Se zmíněnou informací o položení základního kamene roku 1724 vyvstává otázka, kdy bylo doopravdy započato na sochařské práci jednotlivých figur. Ty byly nepochybně tesány nezávisle na stavbě statue v dílně chrudimského sochaře Czechpauera. Pokud se původně zamýšlelo základní kámen umístit do prostoru před kostel Nanebevzetí Panny Marie roku 1719, musela se sochařská složka statue přemístit na svou nynější pozici o deset let.⁶⁴

Tímto se tedy historie stavby sloupu uzavírá. Je patrné, že přes všechna shrnutí jsou v literatuře stále rozpory mezi uváděním časového období budování této památky.

4.3.1 Kašny

Součástí sloupu Proměnění Páně jsou tři kašny umístěné kolem jeho podesty. Ještě před jejich výstavbou prošel sloup roku 1798 při příležitosti oslavy padesátiletého výročí obrazu sv. Salvátora opravou. Zásah zahrnoval zlacení soch Nejsvětější Trojice a sochy Immaculaty, statue byla polychromována⁶⁵ a po svém obvodu obehnána železnou mříží s kamennými pilířky, nahrazující předchozí řetězové oplocení, na níž se objevují sošky putti a kamenné vázy. Obnova byla financována chrudimskými občany.

K samotnému přistavění vodních nádrží došlo mezi lety 1842 - 1843. O tomto kroku se zachovalo mnohem více pramenného materiálu než u stavby samotného sloupu.

Důvodem ke zřízení kašen u sloupu byl nápad obnovit na náměstí roku 1842 zrušené vodní nádrže. Prvotní idea se objevuje již roku 1838 při plánování náhrady snížené velké kašny. Se samotnou statuí neměla mít žádnou souvislost. Krajský inženýr Jahn zhotovuje plán /obr.4/ tohoto projektu 30. června 1838, aby mohl přejít do dražby; nenachází se žádný zájemce o převzetí stavby pro nízkou částku jež je nabízena jako odměna. Stejně tak se potom návrh jeví nedostačujícím kamenickému mistru z Heřmanova Městce Františku Krombholcovi, který byl roku 1819 dřívějším zhotovitelem kašny stávající. Po jeho kritice je plán 15. února 1840 Jahnem přepracován a rodí se nápad o zřízení „kašny kolem sochy na náměstí c. k. krajského města Chrudimi.“⁶⁶ Tento návrh je schválen krajským úřadem následujícího dne a chrudimskému magistrátu jsou jím přiděleny instrukce k novostavbě. Prací je pověřen chrudimský občan, kamenický mistr František Zábranský.

Vzniká několik variant rozpočtů na kamenické a zednické práce, z nichž se realizovaným stává rozpočet upravený státní účtárnou dne 16. dubna 1841 na 1629 zl. 34 kr. konv. měny.⁶⁷ Po schválení tohoto rozpočtu z 2. prosince 1841 jsou konečně zadány práce, avšak podmínky⁶⁸ v souladu s dražbou jsou ustanoveny teprve 29. března roku nadcházejícího. Dražba se konala 31. března a zadává zbudování kašny Františkovi Zábranskému a Janu Májovi. Na základě předložení nového, z vlastní iniciativy vypracovaného rozpočtu a plánu stavitelem Františkem Hlaváčkem, se po jeho projednání městským hospodářským ústavem mění požadavek na materiál, z něhož projekt předpokládá stavbu nádrží.⁶⁹ V červenci je tedy Hlaváček se Zábranským vyslán hospodářským úředníkem Janem Vaňkem do dvou hořických pískovcových lomů, aby zde pro stavbu vypátrali nejvhodnější druh kamene. Po posouzení kamene vítězí

kámen z lomu Vohánka, který se osvědčil již v jiných případech budování kašen. Spory obou stavitelů se vedou ještě v jiných oblastech, například v názoru na vzhled stěn oddělujících od sebe jednotlivé nádrže. Kromě nového požadavku rozpočtu v záležitosti s provedením vodních nádržek, kdy bylo třeba vložit mezi stavbu sloupu a vedení vody v podobě lvích hlav přídatnou zeď, jež by zabránila zbytečnému prosakování vody a následnému poškození památky, nebyla jinak v původním konceptu udělána další změna. Zpráva z komisionelního jednání roku 1844 informuje, že stavba zakončená v prosinci 1843 byla v podezdění provedena z pískovcových kvádrů namísto z kamene lomového kvůli ochraně základů před promáčením. Jak uvádí Florian⁷⁰, jsou kašny chrudimskými měšťany nazývány „svatováclavské“ na památku krajského hejtmana Václava Webra a purkmistra Václava Skopce.

4.3.2 Vývoj po roce 1798, restaurátorské zásahy

Přistavění kašen znamenalo poslední inovaci v podobě oblačné statue Proměnění Páně. Od roku 1843 probíhaly na stavbě už jen opravy jejích částí a ve 21. století doznala poslední celkové restaurace.

Prvotním takovým zásahem byl po natření fermežovou barvou celého sloupu při opravě r. 1798 nátěr postaviček andělů a železných opěr při výstavbě kašen Josefem Nikerlem.⁷¹ Jak v souvislosti s dalším poškozením sloupu uvádí zpráva K. Láblera, byla v roce 1866 socha sv. Kateřiny napadena opilým Prušákem a při incidentu došlo k odtržení ruky figury svírající meč. Pachatel zdůvodnil svůj útok slovy, že žádné ženské nepatří do rukou šavle. Po incidentu zůstala socha do doby Láblera záznamu neopravena a stejně tak bylo nedotčeno celé sousoší, na jehož celkový špatný stav odkazuje.⁷²

Větší pozornosti se z hlediska restaurování dostalo památce teprve roku 1906, kdy je 19. června městskou radou pověřen kameník Jan Kalous, aby znalecky posoudil zhoršující

se stav sloupu a následně jí o tom předal zprávu, kde by uvedl návrh na případnou opravu. Městská rada též zadává požadavek na odborný posudek profesoru Josefu Schmoranzovi. Záchrany památky se aktivně účastnil také ředitel umělecko-průmyslového Muzea v Praze, dr. Karel Chytil v roli konzervátora památkové péče, jenž byl městskou radou osloven pro zhodnocení jejího krizového stavu 17. září, načež je již 3. října rozhodnuto provádět opravu dle jeho pokynů. O devět dní později je Janu Kalousovi nařízeno zahájit restauraci bez podstatných úprav plastických částí, přičemž má přihlédnout hlavně k bezpečnému upevnění uvolněných partií, zároveň má vyhotovit příslušný detailní rozpočet a s prací začít okamžitě. Odborný dohled nad záchranou památky je svěřen řediteli chrudimské odborné školy pro zpracování dřeva Karlu Svobodovi a profesoru téže instituce Josefu Schmoranzovi.

O okolnostech tehdejší záchrany nás informuje Chytilova zpráva, která se 4. listopadu dostává vídeňské Centrální komisi pro umělecké a historické památky. Ve shrnutí je tu podána kritická situace stavu sloupu, v níž se uvádí, že svým stavem je sloup nyní dokonce nebezpečný svému okolí, neboť hrozí odlomení některých jeho částí. Výčet konkrétních poškození je následující: *„létající a přisazené postavy hozí spadnutím; chodidla obou nahoře se nacházejících andělských postav jsou odtržena a připevněna pouze zrezivělými železnými ráfy; Bohu Otci chybí pravá ruka, andělovi pod figurou Krista po levé straně pravé chodidlo; dvě andělské hlavy spadly a jsou úplně roztrženy; také velké figury, respektive jejich podstavce jsou více či méně poškozeny; sv. Michaelovi chybí prst pravé ruky, sv. Kateřině pravá ruka apod.“*⁷³ Na základě těchto fakt bylo tedy nutné přistoupit k neprodlenému vyspravení objektu monumentu chrudimského náměstí.

Na Chytilovu zprávu reaguje 13. listopadu Max Dvořák, který s návrhem opravy vyslovuje souhlas, doporučuje jej ale z obavy nutného hloubkového zásahu ještě k vypracování

detailního programu restaurování purkmistrovským úřadem. Tato odpověď se do Chrudimi dostává teprve 6. ledna dalšího roku, v době, kdy už jsou práce na sloupu dokončeny. Obecní úřad o tom zpětně zpravuje Centrální komisi s připojením žádosti o udělení subvence. Z příslušného dokumentu, ve kterém je uvedeno vysvětlení dřívějšího započetí památkové záchovy sloupu⁷⁴ z důvodu ochrany veřejné bezpečnosti, se dozvídáme průběh celé akce a její výsledky.

Po zahájení akce byl o jejím plánu okamžitě uvědomněn dr. Chytil, tudíž se na opravách nestalo nic bez vědomí konservátora. Janu Kalousovi se dostává odborného dohledu dalšího z profesorů na c. k. odborné škole pro zpracování dřeva v Chrudimi, Jana Ullika a architekta Václava Dyka. Pro správnost a kontrolu v udržitelnosti zadaného konceptu je přihlíženo k historickým fotografiím hlavního (tehdejšího Riegrova) náměstí. Jelikož je vykonaná práce M. Dvořákem shledána odpovídající původnímu záměru, může být 23. července požadovaná subvence vyúčtována vídeňským ministerstvem kultu.⁷⁵ Podoba sloupu po restaurování obsahuje zlacení gloriol, některých částí jednotlivých figur a socha Panny Marie nad oltářní menzou je zlacena celá.⁷⁶ Někdy před tímto zásahem jsou také odstraněna hořící srdce po stranách čelní niky se sochou Panny Marie a dva nápisy nesené andílky v oblacích, zachovaly se z nich jen úchyty.⁷⁷

Roku 1919 hrozilo sloupu Proměnění Páně nebezpečí po převratu r. 1918, stejně jako mariánskému sloupu na Staroměstském náměstí v Praze. Ve zdejším případě se hrozba vztahovala jen k soše sv. Jana Nepomuckého, podobně jako ke všem světcovým sochám v Chrudimi. Chrudimský odbor Volné myšlenky posílá 17. června 1919 magistrátu města dopis v němž požaduje odstranění všech svatojánských soch ve městě a jako ultimátní datum stanovuje 6. červenec. V této záležitosti žádá městská rada o vyjádření konzervátora památkové péče pro politické okresy chrudimský a chotěbořský, Josefa Poslta. Pro

historii sloupu je zajímavá zmínka v Posltově vystoupení proti stržení jakékoli takové památky o svatojánské soše na jednom z výběžků statue, jež je dle jeho slov zařaditelná k „jedné ze dvou nejceněnějších svatojanských soch.“⁷⁸ Aktivisté z Volné myšlenky se nevzdávají a magistrátu o měsíc později adresují novou úvahu týkající se odstraňování soch Nepomuckého, ale i ta je nakonec zamítnuta a sloup se definitivně vyhýbá ztráty své sochařské složky.

Zanedlouho je bohužel opět v ohrožení jiným občanským sdružením, tentokrát v celkovém měřítku. Spolek pro zbudování památníku M. J. Husi v Chrudimi se rozhodl r. 1927 umístit svůj zamýšlený monument na Riegrovo náměstí. 11. dubna o tom uvědomuje městský magistrát a ten na návrh překvapivě přistupuje. Záchranu v tomto případě představuje vystoupení chrudimských kulturních činitelů (Josef Poslt, prof. Ferdinand Pochobradský, prof. arch. Rudolf Geissler aj.), jež ve svém dobrozdání v odpověď na článek otištěný aktivisty v Obzoru Chrudimska z data 21. dubna 1927⁷⁹ uvádějí, že „sousedství, společná to práce vlašských a domácích umělců, má značnou cenu historickou...“ a je to „nejvýznačnější sochařská práce doby barokní v Chrudimi.“⁸⁰ Zpráva je zakončena informací, ve které je jasně naznačeno, že o takovém zákroku musí rozhodnout především ministerstvo školství a národní osvěty společně se státním památkovým úřadem, načež uvědomuje J. Poslt druhou jmenovanou instituci o hrozícím nebezpečí. Teprve 9. února následujícího roku je jí zaštitěna ochrana.

Tyto spory se snad staly impulsem k další opravě sloupu, neboť bylo Státním památkovým úřadem 20. prosince 1927 vydáno potvrzení pražskému akademickému sochaři a odbornému restaurátorovi Bohumilu Přeučilovi a stejně tak 5. ledna 1928 sochaři a restaurátorovi Josefu Kafkovi k odbornému shlednutí památky. První z nich navrhuje odstranit zbytky fermežových nátěrů a veškerých neodborných předchozích výsprav a také doplnit chybějící části na bronzové čepy a háky.

K samotné opravě sloupu dochází ovšem až r. 1931 kdy městský úřad pověří stavitele J. Kubíčka provedením sond pro zjištění nosnosti základů. Ta dle zjištění není nijak narušena, zato je však poškozeno pískovcové schodiště okolo kašny. Akce se opět protahuje a teprve roku 1940 vypracovává akademický sochař Karel Zentner z Prahy návrh a rozpočet k restaurování. Stav sousoší je už kritický, kámen značně podléhá povětrnostním vlivům a některé detaily na něm zcela schází, sloup je tedy třeba celkově očistit a doplnit poškozená místa. Dále je rozhodnuto o podezdění spodní části a osazení chodníku žulou. Ve velmi špatném stavu jsou též niky a jejich okolí, je to prý zaviněno předchozí neodborností restaurace.⁸¹ O podíl na restaurování se také hlásí Jan Kalous, jež zde pracoval už na předchozí opravě, a kamenosochař Antonín Seifert. Městská rada z kandidátů vybírá K. Zentnera.⁸²

Při této úpravě prošlo změnou také prostředí v blízkosti morového sloupu. Byly pokáceny okolo něj stojící lípy⁸³ /obr.5/ a uvažovalo se o odstranění litinových trojramenných kandelábrů, jež delší dobu neplnily svou utilitární funkci.⁸⁴ 25. července 1941 bylo opravené dílo kolaudováno za účasti architekta Rudolfa Geisslera. Na posledních úpravách se však ještě pracovalo do 28. srpna 1941, kdy se konala kolaudace, kterou za Památkový úřad provedl dr. Václav Wagner. Mezitím probíhalo pozlacování sochy Immaculaty a detailů erbu královehradeckým mistrem Adolfem F. Horákem.

V období mezi lety 1980 - 1981 dochází k restaurování sloupu akademickými sochaři Karlem Krátkým a synem Karlem Krátkým ml. z Pardubic. Restaurátorská zpráva napsaná po první etapě opravy obsahuje stav sousoší před jejím započítím a popis provedených prací. Dalšího roku pokračovali stejným způsobem. Během doby jejich působení jsou doplněna kamenná křídla postavám andělů na předělu mezi skaliskem a oblakovým dříkem, povrch dalších postav v něm zasazených je pokryt sjednocujícím hnědým nátěrem.⁸⁵

O třináct let později bylo nutno restaurovat převrženou postavu putti s rohem hojnosti pod sochou sv. Vincence Ferrerského, která byla v oblasti hlavy roztržena a chyběla jí ruka. K opravě je znovu povolán Karel Krátky, jež 25. 4. 1994 podává zprávu o vykonané práci.⁸⁶

Předposledním celkovým zásahem restaurátorů je oprava proběhlá v roce 2008 pod vedením MgA. Jana Brabce z Prahy. Ze shrnutí tehdejšího stavu památky je patrné rozsáhlé narušení její struktury povrchu škodou biologického původu. Poškozenější jsou sochy na severozápadní straně, sochy v nikách jsou zachovalejší. Socha sv. Kateřiny postrádá pravou ruku a meč, stejně tak chybí zbraň sv. Michaelu, u sochy sv. Šebestiána jsou deformovány šípky ve světcově těle a degradují části končetin. U figury sv. Judy Tadeáše je odlomena část soklu.⁸⁷

Jako zatím poslední restaurátor provádí opravu akademický sochař Jaroslav Kerel z Hořic s Petrem Veselým a synem roku 2009.⁸⁸

4.4 Spory o autorství

Je třeba naznačit vyvstávající otázky ohledně autorství. Na ty upozornila již ve své publikaci *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okr. Pardubice a Chrudim*⁸⁹ skupina badatelů, jejíž členové Ivana Maxová, Vratislav Nejedlý a Pavel Zahradník, prokazují, že dosavadními archivními prameny nelze jednoznačně podložit autorství u žádného z uváděných umělců.⁹⁰ Těmi jsou v textu Cechpauer, Rohrbach, Pacák a Santini.⁹¹ Badatelé spatřují východisko z problematiky cestou uměleckohistorické analýzy, která již byla provedena minimálně u prvních dvou jmenovaných⁹² a budeme se jimi zabývat v části 4.1.

Pacák je uváděn jako „Goldstaffier Patzak“.⁹³ Je známo, že J. F. Pacák (1670–1742) v Chrudimi působil, r. 1731 zde

zhotovuje hlavní oltář do děkanského chrámu, ale se sloupem jinak spojován nebývá.

Zda se při stavbě postupovalo dle Santiniho návrhu nebo návrhu/modelu místního stavitele bylo pojednáno v kapitole 3.3. Jak již víme, dějinné prameny mají různý názor. Z oblasti uměleckohistorické se problematikou zabýval Martin Pavlíček⁹⁴, přičemž kritizuje Mojžíra Horynu za opomenutí v publikaci *Jan Blažej Santini-Aichel*⁹⁵ a uvádí argumenty, kterými lze podpořit Santiniho výsledný podíl na stavbě sloupu.

5 Katalog jednotlivých sochařských děl: popis, stylový a ikonografický rozbor

Katalog sochařských děl obsahuje pro snazší orientaci na jejich umístění popis celého sloupu. Důvodem je také vizuální složitost monumentu, která je lépe pochopitelná, hovoří-li se o ní vcelku. Je zde naznačena orientace postav, schematicky zařazených pod nadpisy pojednávané části sloupu. Stejně tak jsem považovala za vhodné přiložit stručné biografie sochařů, zhotovitelů sousoší do této kapitoly. Jednotlivé postavy a prvky jsou zde zmíněny ve stručných heslech s uvedením ikonografie světců. U sochařských děl, kde byl doložen autor či objednavatel uvádím jména obojích.⁹⁶ Má interpretace se opírá o vlastní úsudek a historický kontext nebo o již vyslovené interpretace předchozích badatelů.

5.1 Popis sloupu Proměnění Páně

Původní dílo z křemenného pískovce ze škrovádkého lomu, kromě tří hlaviček v oblasti dříku, holubice Duchy Svatého a tří chrličů jsou sochy zhotoveny ze stejného škrovádkého pískovce, ostatní z hořického, výška sloupu dosahuje 18 m.

Dominanta historického centra Chrudimi, monument barokního sloupu Proměnění Páně na Resselově náměstí⁹⁷ /obr. 6-11/ je situován téměř do jeho středu, jeho čelní strana se sochou Immaculaty vizuálně koresponduje s průčelím arciděkanského kostela Nanebevzetí Panny Marie. Objekt sloupu posazeného na mírně svažitém terénu je vyrovnán stupňovitým základem kašen. Stavba spočívá na půdorysu kruhu protnutého řeckým křížem, jehož zúžená ramena tvoří nároží osazená figurami světců. Podoba architektonické části stylobatu sahající do poloviny monumentu je utvořena členěním půdorysného konceptu do čtyř částí odkazujících ke čtyřem světovým stranám. Stejně jako budova kostela za ní, je i tato stavba z osy kompasu mírně

vychýlena na jihovýchod. Podesta je po celém obvodu obehnána kruhovou zídkou, která se otevírá v podobě balustrády zakončeného oltářního prostoru na západní straně statue. Balustráda o dvou polích je vyplněna kovovou mřížkou. Čelní partii stylobatu zaujímá prostor s oltářní menzou, nad níž je vsazen erb Svaté říše římské. Ve zbylých třech výsečích jsou zapuštěny kašny s výstupem pro vodu v podobě lvích hlav.

Architekturu podia lze rozdělit do tří etáží nesoucích 42 figurálních výjevů životní velikosti. Ve všech úrovních stavby jsou instalovány sochy světců a biblických postav životní velikosti, stavba vrcholí kontrastně nadživotní výškou postavy Boha Otce. První patro dělené od stylobatu soklovou římsou obsahuje čtyři nárožní postavy světců, od oltářního vstupu směrem doleva jsou to sv. Alois Gonzaga, sv. Dominik, sv. Vincenc Ferrerský a sv. Jan Nepomucký. Za každou sochou vede konkávně prohnutá nárožní opěra zdobená jednoduchým florálním dekorem. /obr12./ Do této úrovně náleží také figury Panny Marie Immaculaty, sv. Šebestiána, sv. Kateřiny Alexandrijské a archanděla Michaela. Tyto jsou chráněny nikami s konchou tvaru mušle a opatřenými volutovou konzolí ve středu horní části.

Nad patrovou římsou zakončující první úroveň monumentu je ztvárněna pozoruhodná scenérie Proměnění Krista na hoře Tábor. Tato část se vyznačuje silnou barokní expresivitou. Přímo ze stylizovaně reliéfně opracovaného skaliska hory Tábor /obr.13/ vyrůstá mohutný oblačný dřík. Hornatý útvar obsahuje opět čtyři figury světců v nárožních výběžcích a o polovinu těchto postav výše umístěné aktéry samotné biblické scény. Z čelní strany tedy opět směrem doleva pozorujeme sv. Františka z Assissi, sv. Antotnína Paduánského, sv. Judu Tadeáše a sv. Františka Paulánského. Zde se scéna dělí na sféru zemskou zastoupenou apoštoly Petrem, Janem Evangelistou a Jakubem Starším a sféru nebeskou pokračující ve třetím patře sloupu, tedy dříku.

Pojetí oblačného pylonu je nezvyklé; oblaka jsou vrstvena v monolitní formě, přičemž samotný dřík je jimi zcela pohlčen, přičemž předěl mezi skaliskem a oblačnou scénou spočívající v jedné čtvrtině dříku, navozuje atmosféru zázračného okamžiku, kdy se trojice udivených apoštolů setkává se svým Pánem v duchovní podobě. Ve formě rozbouřených oblak je vystupňována iluzivnost nebeské přítomnosti. Po obou Kristových stranách stojí proroci Mojžíš a Eliáš obracející své pohledy k ústřední postavě Ježíše hledícího směrem k vrcholové postavě. Nad ním se vznáší Duch Svatý jako holubice a z vrcholu shlíží na scénu postava Boha Otce. Stoupající oblaka, která kvůli statické gigantické horní figurě postrádají tendenci zužovat se ve smyslu vytratit se v iluzi do skutečného vzdušného prostoru, lemují postavičky andílků či jen dětské hlavičky. Pro podtrhnutí vlastní plasticity je monolit reliéfně zpracován. Úroveň pylonu je vyvedena do optického efektu ustupující perspektivy, kdy se výška jednotlivých postav snižuje. Všechny božské osoby oslavuje kovová pozlacená svatozář, u figury Boha Otce tvaru pravoúhlého trojúhelníka, zdůrazňující boží trojjedinost.

5.2 Biografie autorů sochařské výzdoby sloupu

Prvním uváděným a doloženým umělcem interesovaným na chrudimském sousoší, je nepřiliš známý sochař italského původu **Giovanni Battista Bulla** (Bullu, Bull)⁹⁸. Před touto zakázkou pracoval v letech 1714 a 1716 na stavbě morového sloupu v Hradci Králové a r. 1718 na sloupu v Opočně. Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, Bulla žijící v Praze do Chrudimi pouze dojížděl.⁹⁹ Zda je autorem konkrétního sochařského díla není známo.

Dalším známým sochařem je po Bullovi jmenován **Jan Pavel Zechpauer** (Czechpauer, Cechpauer, Čechbauer) (+1725/6 Chrudim) Do města přišel z kutnohorské dílny Františka M. Katterbauera

(†1730)po neshodě se svým mistrem, který mu prý pozdržel mzdu.¹⁰⁰ Odtud si odnáší pojetí figury jäckelovského typu.¹⁰¹ Za svého působení zde zhotovuje několik sochařských a štukaterských děl. Po příchodu do Chrudimi zakládá r. 1717 kamenosochařskou dílnu. V rozmezí let 1722 - 1726 zhotovuje většinu sochařských děl pro parapet děkanského kostela (doloženy mu jsou sv. Anna a sv. Jáchym), které byly po jeho zrušení v r. 1873 osazeny na Novoměstské kašně, dochovány jsou Ecce homo, bolestná Matka boží před kapucínským kostelem sv. Josefa. Dílna tvoří jednotlivé sochy pro sloup Proměnění Páně ve Škrovádkém lomu. Po Bullově smrti přebírá Zechpauer dohled na pracích. Dle názoru Martina Pavlíčka je autorem soch Panny Marie, celé skupiny Proměnění Krista a Boha Otce, taktéž se jeho dílny týkají sochy na předsazených soklech v obou patrech podia.¹⁰² Identifikace autorství spočívá v jednoduše traktované draperii, která splývá k zemi v prostých řasách.¹⁰³ Také se projevuje suchou muskulaturou a značnou staticností. Zechpauerovi přisuzuje na morovém sousoší Florián ještě erb.¹⁰⁴ Zechpauerova dílna se angažuje i v okolí města, jako příklad uveďme rezbářskou výzdobu zámecké kaple v Běstvině z r. 1723, zde ještě práce pro kostel sv. Jana Křtitele, pískovcové sochy v Cholticích a v Chlumci nad Cidlinou.

Nejvýznamnější osobností, která se na sochařské složce podílela, je rezbář a sochař **Ignác Rohrbach** (Ignatz.) (1691 Kaiserwelde - 1747 Chrudim) pocházející z Kladska. Narozdíl od dvou předchozích je jeho život podstatně více zdokumentován. Ovlivněn sochařskou tvorbou Slezska, F. J. Pacáka a M. B. Brauna, pravděpodobný je jeho pobyt v Itálii. Poprvé doložen v Běstvině r. 1725, kde zhotovil nadživotní dřevěnou sochu sv. Jana Evangelisty. Zde se zřejmě seznamuje s Zechpauerem a následujícího roku vstupuje do jeho dílny. S ním pracuje na morovém sousoší Proměnění Krista a po mistrově brzké smrti přebírá jeho dílnu.¹⁰⁵ Připisovány jsou mu zde již Blažíčkem sochy sv. Jana Nepomuckého, sv. Františka z Pauly a Krista.¹⁰⁶

Pavlíček doznává jeho autorství třem postavám v nikách: sv. Kateřině, sv. Michaelovi a sv. Šebestiánovi.¹⁰⁷ Šedová uvádí Rohrbacha ještě jako autora putti v dolní části sloupu.¹⁰⁸ Další přebranou zakázkou je osazení parapetu děkanského chrámu figurami světců (dnes na Novoměstské kašně). Sochy sv. Jana Nepomuckého, sv. Jiří, sv. Huberta, a sv. Václava (dnes u kostela sv. Kateřiny) jsou jeho dílem. Jeho autorství se týká i vnitřní výzdoby chrámu. Rohrbachova tvorba je dohledatelná v dalekém okolí, v rámci zakázek předchozího dílenského mistra tvoří ještě hlavní oltář pro kostel sv. Jana Nepomuckého ve Žďáru nad Sázavou (1727 - 1728)¹⁰⁹, za všechny ostatní sochařské práce uvedme kostelní výzdobu v Kolíně, Dobřanech, Pardubicích, Bohdanči a Chrasti. Pro umělcův rukopis je příznačná jímavost výrazu, expresivita i naturalistické prvky¹¹⁰, štíhlých figur oděných v bohatě členěné draperie, která tvoří silnou osobitost výtvarného projevu.

5.3 Katalog jednotlivých sochařských děl

Sochy světců na předsazených soklech v první etáži.

1/ Sv. Alois z Gonzagy (1716 - 1726) /obr.14/

(JPZ)

Figura vystupující do Široké ulice, hledící západním směrem k obloze. Patron proti moru, od r. 1729 patronem studentů, jezuita narozený r. 1568 v Itálii, umírá r. 1591 v Římě. Oblečen do řádového roucha, kleriky a rochety, hlavu pokrývá biret. Gonzagova postava je v kontrastu, levou ruku má přiloženu v odevzdaném gestu k hrudi, v pravé drží knihu, na níž je položena lebka.

2/ Sv. Dominik (1716 - 1726) /obr.15/

(JPZ)

Dominikánský světec nar. 1170 ve Španělsku, zemřelý 1221 v Bologni, zakladatel stejnojmenného řádu. Postava v mírném

předklonu a výraznějším kontrapostu drží v pravici knihu, levou ruku má volně natažanou za zády. Světec je znázorněn v řeholním rouchu, na hlavě má tonzuru. V dolní partii sochy je předsazen Dominikův atribut, pes s hořící pochodní obíhající zeměkouli.

3/ Sv. Vincenc Ferrerský (1716 - 1726) /obr.16/

(JPZ)

Objednavatel: Ferdinand Adam baron Kustoš ze Zubřího a z Lipky.

Světec, řeholník řádu dominikánů z přelomu 14. - 15. stol. španělského původu. Je považován za skvělého kazatele, snažil se o reformu církve, přičemž kritizoval její heretické aktivisty. Také konal zázraky a je vzýván jako ochránce před různorodými chorobami. Zde jej prezentuje socha muže s posluchačem, kterého drží levou rukou za hlavu, pravou drží vzhůru v poučném gestu. Figura světce zaujímá kontrapost s nakročením levé nohy, oděna je v řeholní roucho s odhrnutou kápí, silně řasená drapérie povlávajícího pláště.

4/ Sv. Jan Nepomucký (1716 - 1726) /obr.17/

(JPZ)

Český světec a mučedník ze 14. století celosvětového významu. Je hlavním patronem českých zemí, jezuitů, kněží a umírajících. Figura muže tradičně pojednaná s vousy představuje kněze držícího kříž s Ukřižovaným, za jeho hlavou je nezbytný atribut, kovová zlacená svatozář o pěti hvězdách.

Postavy v nikách.

5/ Panna Maria Immaculata (1716 - 1726) /obr.18/

(JPZ)

Immaculata, ve výtvarném umění podoba Panny Marie zastupující její neposkvrněné početí bývá znázorněním mladé ženy s dvanácti hvězdami kolem hlavy, stojící na půlměsíci se

sepjatými dlaněmi a vznášející se v oblaku, přičemž je odkazováno k biblickému textu Janova Zjevení (12, 1). V kompozici statue je mariánské soše věnováno čestné místo na průčelní straně. Pod ní je vsazena oltářní menza. Figura v serpentinátní póze, shízející do prostoru pod sebou. Expresivní provedení protáhlé postavy zahalené do bohatě řasené draperie, s výraznými rysy v obličeji a rozevlátými vlasy. Socha je celoplošně zlacená, stejně tak kovová gloriola s dvanácti (viditelných je pouze deset) hvězdami v oblasti za její hlavou.

6/ Sv. Šebestián (1726- 1732)

/obr.19/

(IR)

Mučedník pocházející z francouzského Narbonne, zemřel r. 288 v Římě. Přestože byl důstojníkem gardy císaře Diokleciána, projevoval přízeň pronásledovaným křesťanům, za což jej stihl trest v podobě smrti postřílením šípy. Zde je v tomto okamžiku zachycen připoutaný ke kmeni, jeho ruce jsou v pozici nad tělem připevněny ke kůlu tvořící vertikální linii v kontrastu s kmenem, o který se opírá. Jde o figuru nejdynamičtější pojatou na sloupu, útrpné gesto je v případě této sochy vystupňováno výrazným prohnutím těla.

7/ Sv. Kateřina Alexandrijská (1726- 1732)

/obr.20/

(IR)

Egyptská mučednice ze 4. století aristokratického původu. Patronka učenců, teologů a filosofů, také celé řady cechovních řemesel. Ženská postava opět v kontrapostním vyvedení hledí směrem k jihovýchodnímu rohu náměstí, drží v levé ruce knihu a v pravé meč. Levou nohou se opírá o zlomené mučící kolo. Výrazné prohnutí postavy podtrhuje zalamovaná draperie vlajícího šatu. Meč a koruna jsou pozlacené kovové přídavky sochy, zlacená část pískovce s křížem.

8/ Archanděl Michael (1726- 1732)

/obr.21/

(IR)

pod sochou nápis: OBNOVENO LP. 1941

Socha světce ve zbroji římského legionáře je zachycena v momentu smrtelného zásahu poraženého démona reprezentujícího ďábla. Rozkročená postava bojovníka biblické apokalypsy spočívá na ďáblu, v pravé, napřažené ruce svírá meč a v levé zlacený štít s nápisem IHS. Znovu je zde využito expresivity v provedení draperie vzdouvajícího se pláště. Doplnky pískovcové sochy jsou zlacený kovový meč se štítem.

Úpatí hory Tábor, postavy na podstavci.

9/ Sv. František z Assissi (1716 - 1726)

/obr.22/

(JPZ)

Zakladatel mendikantského řádu františkánů, narozený 1182 a zemřelý 1226 v italském Assissi. Pocházel z bohaté měšťanské rodiny, po mystickém zážitku se vzdává světského života a stává se poustevníkem. Jeho atributem je například krucifix, který v rukou svírá i chrudimský světec, oblečen je v řeholní roucho s cingulem. Postava muže s vousy a tonzурou je v mírném kontrastu.

10/ Sv. Antonín Paduánský (1716 - 1726)

/obr.23/

(JPZ)

Dvojici františkánských světců doplňuje postava portugalského františkána z přelomu 12. a 13. století, misionáře Antonína, která v náručí drží Ježíška. Kompozicí se podobá předchozímu dílu, mírně nakročená figura s tonzурou je oblečena do řeholního hábitu.

11/ Juda Tadeáš (1716 - 1726)

/obr.24/

(JPZ)

Apoštol a mučedník, příbuzný Krista, zemřel v Sýrii. Postava apoštola v typu výjevu figura serpentinata hledí

k nebesům, pryč z celé scény. Levou ruku má přiloženu k hrudi, v pravé drží knihu podpíranou nakročenou pravou nohou, zahalena je ve volném plášti.

12/ Sv. František z Pauly (1716 - 1726) /obr.25/

Objednavatel: Josefa Kustošová roz. z Ramzau.

(JPZ)

Zakladatel řádu Nejmenších bratří, poustevník a vykonavatel zázraků, patron proti moru. Pocházel z Kalábrie, zemřel r. 1507 ve Francii. Znovu se jedná o postavu v kontrapostu, která je trupem mírně nakloněna přes okraj svého podstavce. V levé ruce podpírá lebku přitisknutou k tělu, upírá na ni pohled. Světec je oblečen do řeholního roucha přepásaného cingulem, přes hlavu má přetaženu kápi.

Vrchol hory Tábor (sféra zemská).

(Tři postavy menších rozměrů cca 90 cm.)

13/ Sv. Jakub Větší (1716 - 1726) /obr.26/

Apoštol, starší bratr Jana Evangelisty, r. 44 v Jeruzalémě umírá mučednickou smrtí. Klečící postava s dlouhými vlasy a vousy osazena pod sochu Mojžíše vzhlíží na Ježíše Krista o úroveň výš, přitom dlaněmi odhaluje svůj šat na prsou. Plášť mu v zakřivení splývá přes nohy, opírá se o skalisko vytočenou nohou.

14/ Jan Evangelista (1716 - 1726) /obr.27/

Autor posledního evangelia a biblického Zjevení, „miláček Páně“, klečí přímo pod postavou Ježíše a v mystickém vytržení na něj odevzdaně upírá svůj pohled. Pravá dlaň spočívá na trupu, levicí přidržuje plášť přehozený přes pozvednutou levou nohu.

15/ Sv. Petr (1716 - 1726)

/obr.28/

Figura v pokleku se sepjatými rukami je směřována do vnitřního prostoru náměstí, přitom je natočena k výjevu Krista, tudíž vzniká její dynamické natočení.

Oblačný předěl mezi skaliskem a dříkem (sféra nebeská).

16/ Kristus (1716 - 1726)

/obr.29-30/

(JPZ)

Ústřední postava výjevu Proměnění Páně je situována do centra scény nad horou Tábor. Oblečena je do tuniky přepásané v pase provazem a zahalená do pláště zapnutého na hrudi řemenem. Kristus jako vousatý mladík stojí na oblačném podstavci a s odevzdaným výrazem je zahleděn na vrcholovou postavu Boha Otce. Nad jeho hlavu je vsazena paprscitá gloriola z pozlaceného kovu.

17/ Mojžíš (1716 - 1726)

/obr.31/

Starozákonní prorok ze 13. století př. n. l., vysvoboditel hebrejského národa z egyptského zajetí, je s ním spojena křesťanská typologie v několika podobách. Postava vousatého starce je v pokleku a spočívá na podstavci oblačného vyvedení, pravou rukou se opírá o desky Desatera, levou na hrudi přidržuje plášť vzdouvající se ve větru. Na hlavě má dva paprsky (rohy), pohledem směřuje ke Kristu.

18/ Eliáš (1716 - 1726)

/obr.32/

Figura starozákonního proroka z 9. století je ztvárněna jako starý muž s vousy, klečí a v natočení hledí na postavu Krista za sebou. Muž je celý zahalen do pláště, pokrývajícího i hlavu. Rukami k prsům tiskne knihu.

19/ Bůh Otec (1716 - 1726)

/obr.33/

(JPZ)

První božská osoba Nejsvětější Trojice v nadživotní velikosti zakončuje scénu Proměnění Krista. Usazen v oblaku shlíží na Krista, kolem jeho postavy se ve třech odstupněních

draperie dramaticky vzdouvá plášť. Levá ruka spočívá na kouli reprezentující svět, zakončenou kovovým zlaceným křížem. Pravicí ukazuje na svého syna ve scéně pod sebou. Figuru Boha Otce identifikuje trojúhelníková gloriola, značící trojjednost křesťanského Boha.

20/ Holubice Ducha Svatého (1716 - 1726) /obr.34/

Osoba zastupující duchovní stránku božství je tradičně zpodobněna jako holubice, která se snáší z nebe. Plastika vystupuje z oblačného dříku, na který je upevněna paprscitou gloriolou, jde o pozlacený kovový doplněk.

21/ Skupina andělů a hlaviček (1716 - 1726) /obr.35-40/

Chrudimský sloup čítá dohromady 10 andělů dětských postav a dětských hlaviček uchycených kovovými háky a oky. Vyplňují scénu Proměnění Krista v předělu mezi postavami proroků a v oblačném dříku po celém jeho obvodu.

Oltářní prostor.

22/ Erb Svaté říše římské (1716 - 1726) /obr.41-42/

(JPZ)

Pod sochu Immaculaty, v místě nad tumbovou oltářní menzou, kde se konaly občasné bohoslužby, je vsazen kamenný znak Svaté říše římské. Dvouhlavý orel s korunkami v pařátech drží meč a žezlo. Na hrudi má pozlacený štít se lvem držícím literu „C, tzn. Carolus.¹¹¹ Štít ovinut zlacenou kolanou s beránkem, jež odkazuje k řádu Zlatého rouna.

Kašny.

23/ Putti (1726- 1732) /obr.43-46/

(IR)

Čtveřice chlapců s rohy hojnosti oblečených do pláštíků na obrubě kašen pod světci sv. Aloise Gonzagy, sv. Dominika, sv. Vincence Ferrerského a sv. Jana Nepomuckého.

24/ Lví hlavy (1843 - 1844)

/obr.47-50/

Dekorativní složku kašen tvoří kromě putti chrliče ve tvaru lvích hlav. Jsou umístěny na kamenné předložce v ústřední části každé strany soklu v prostoru kašen. Nynější plastiky jsou druhotného osazení.¹¹²

6 Ikonografické a ikonologické zhodnocení sloupu, zařazení do dobových uměleckých a teologických souvislostí

Ideová koncepce chrudimského sloupu je odrazem náboženských poměrů 17. a 18. století. Kromě pobělohorské katolické reformace probíhající v českých zemích je třeba zohlednit situaci východočeského regionu, kde panoval silný utrakvismus. Teprve s osobou děkana Samuela Hattaše (1660 - 1666) se do Chrudimi dostává prosazované katolictví a začíná se uplatňovat skrze zavedený kult Krista Spasitele, spojený ve městě se zázračnou malbou. Významnou roli rekatolizačního programu hrají poutní místa a protimorová procesí s milostnými obrazy, jakožto jeviště barokní zbožnosti. V Chrudimi se první konalo roku 1680 s obrazem „Nebeského lékaře“¹¹³. Nemalý vliv měla také pozdější jezuitská misijní činnost proběhnuvší v Chrudimi třikrát mezi lety 1738 a 1762.¹¹⁴

Sloup Proměnění Páně v Chrudimi ikonograficky propojuje mariánskou a svatotrojiční tematiku. Ta je nezvykle promítnuta ve ztvárnění *Transfiuratio Domini*, novozákonního tématu, které z hlediska své konfesní smířlivosti a nekonfliktnosti odpovídalo tehdejším ideologickým požadavkům a bylo kladně přijato oběma tábory; jezuitů a evangelíků¹¹⁵. Podoba sloupu je také vázána k předloze vídeňského sloupu Nejsvětější Trojice na Am Graben a stejně jako vlna zřizování jím ovlivněných statuí má souvislost s morovou epidemií.¹¹⁶

Výtvarná kompozice sousoší tvoří pomyslný střed v půdorysu, kolem něhož jsou do tří skupin prostorově rozvrženy sochy světců po čtyřech postavách, jež spolu symbolicky korespondují.¹¹⁷ Jde o dvojice světců stejného náboženského významu. V celém sousoší je možno zpozorovat ohlas na silné zázemí světeckého kultu morových a místních patronů.

Výběr protimorových světců je historicky spjat s městem. Chrudimská statue zaujímá post na místě dvojitého autodafé

z r. 1421,¹¹⁸ které se týká mnichů z bývalého dominikánského kláštera. V tomto ohledu je památka tragické události zastoupena dominikánskými světci *sv. Dominikem* a *sv. Vincencem Ferrerským*. Podobnou funkci snad můžeme přiřknout dvojici soch minoritů *sv. Františka z Assissi* a *sv. Antonína Paduánského*, která by pak odkazovala ke konventu kapucínů u bývalého kostela *sv. Josefa*. *Sv. Kateřině* a *sv. Michaelovi* jsou v Chrudimi zasvěceny kostely na kateřinském předměstí a na Puši. Jako morový patron zde vystupuje také *sv. Salvátor*, k němuž se vztahovaly poutě do města. Portrét sochy *Krista* na sousoší parafrázuje podobiznu Spasitele na malbě v děkanském kostele.

V 17. stol. se rozmáhá kult Panny Marie Neposkvrněného početí, který je často zastoupen mariánskými sloupy,¹¹⁹ k nimž se vážou svaté poutě. Kult Panny Marie v Chrudimi existuje již od středověku a postava *Immaculaty* zaujímá na sloupu čestné místo v oblasti oltářního prostoru, přímo v ose k průčelí děkanského chrámu Nanebevzetí Panny Marie.

V rámci dalšího nově vzniklého kultu¹²⁰ se na osazení sloupu objevuje postava *Judy Tadeáše*,¹²¹ která je skrze atribut své ikonografie spjata s christologickým obrazem. *Sv. Šebestián* je potom tradiční protimorový světec, nemá jako předchozí jmenovaní jinou symbolickou úlohu.

Je zde také přítomnost soch *sv. Aloise Gonzagy*, *sv. Jana Nepomuckého*, a *sv. Vincence z Pauly*, světců kanonizovaných teprve po roce ukončení stavby statue, který znamená odkaz k jezuitskému rekatolizačnímu programu.

7 Závěr

Předkládaná bakalářská práce pojednává o významné kulturní památce doby baroka východočeského regionu. Je to velmi obsáhlé téma, jak dokládá množství zachovalého pramenného materiálu. Proti původnímu záměru jsem do práce přidala samostatnou kapitolu krátce se zabývající spory uměleckohistorické obce v problematice autorství jednotlivých tvůrců, dochovaných v dosavadních pramenech. Přes nejasnosti vyskytující se s datací jednotlivých mezníků stavby sloupu a s autorstvím architektonické i sochařské složky jsme se setkali s několika variantami interpretací. Zatím však nikde nebylo uvedeno jméno Jana Pavla Zechpauera jako tvůrce erbu Svaté Říše římské nad oltářní menzou, než v pozůstalosti Čeňka Floriána uložené ve Státním okresním archivu Chrudim, což je třeba zohlednit. Dále je náležité dořešit otázky v souvislosti s uvedenými jmény donátorů.

Věřím, že významnosti tohoto barokního monumentu v povědomí širší veřejnosti napomůže nově otevřené Muzeum barokních soch v Chrudimi, zaměřující se na sochařskou tvorbu daného období a regionu.

8 Resumé v anglickém jazyce

The main topic of this bachelor thesis is concerned with an artistic and historical development of a baroque monument in Eastern Bohemia, particularly the Pillar of the Transfiguration of Jesus, including its construction history since 1714. There is also regarded a cultural development of the region, where the pillar is situated, to better understand the conception of the unique dedication of this monument.

Further it examines the disputes about the authorship of the construction part and the sculptural component. In conclusion there is an iconological assesment of the pillar and its classification according to an artistic and theological context.

A part of the thesis is also a catalogue of single sculptures with a pictorial appendix included. For a better orientation in such a complex problematics concerned with an attempt to define the authorship via the description of style and the resources used, the part of the catalogue is given to the bibliographies of the authors of the sculptural component.

9 Poznámkový aparát

- ¹ Karel Chytil, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Chrudimském*. Praha 1910. s. 113 - 115.
- ² Čeněk Florián, *Morový sloup poměnění Krista v Chrudimi*. Praha 1938.
- ³ Antonín Krejča - Antonín Šorm, *Mariánské sloupy v Čechách a na Moravě. Příspěvky k studiu barokní kultury*. Praha 1939. s. 130 - 132.
- ⁴ Oldřich J. Blažíček, *Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku*. Praha 1958. s. 165 - 166.
- ⁵ Emanuel Poche, *Umělecké památky. 1, A/J*. Praha 1977. s. 547.
- ⁶ Kořán Ivo, *Raráš a Šetek aneb braunovské sochařství východních Čech*, in: *Matyáš Bernard Braun 1684-1738. Sborník vědecké konference v Praze 26. a 27. listopadu 1984*. Praha 1988, s. 106-108.
- ⁷ Tomáš Pavlík, *Chrudimský sloup Proměnění Páně*. Chrudim 1997.
- ⁸ Martin Pavlíček, *Následovníci M. B. Brauna na Chrudimsku a Pardubicku. Pokus o vymezení autorských hranic*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc 1998. s. 22 - 23, 62.
- ⁹ Martin Pavlíček, *K dílu Jana Blažeje Santiniho. Umění XLVII*, 1999, s. 414- 424.
- ¹⁰ Ivana Maxová - Vratislav Nejedlý -Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okresech Chrudim a Pardubice*, Praha 2002. s. 10 - 58.
- ¹¹ Simona Šedová, *Ignác Rohrbach (1691-1747)*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc 2010. s. 28 - 29.
- ¹² Pavel Panoch, *Barokní umění na Chrudimsku*. Chrudim 2011. s. 29 - 32.
- ¹³ <http://www.youtube.com/watch?v=gkElbrzv85s> (Vyhledáno 12. 4. 2012.)

- ¹⁴ Vratislav Nejedlý, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Pardubickém kraji*. Praha 2008. s. 10
- ¹⁵ Pylony byly zpravidla umístěny ve dvojici před chrámem. In: Hana Petříková, *Oblačné sloupy v českých zemích*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc 2011. s. 9.
- ¹⁶ Ibidem.
- ¹⁷ Martin Pavlíček, *Čestný sloup Nejsvětější Trojice v Olomouci (1716-1754)*, in: Ladislav Daniel (ed.), *Umění: prostor pro život a hru. Texty: hudba, divadlo, architektura, umění*. Olomouc 2008, s. 154.
- ¹⁸ viz pozn. 15, s. 14.
- ¹⁹ Ibidem.
- ²⁰ Hospodin vyvádí národ z Egypta v podobě ohnivého sloupu v noci a ve dne v podobě sloupu oblačného.
- ²¹ viz pozn. 15, s. 12.
- ²² viz pozn. 17, s. 155.
- ²³ Ibidem.
- ²⁴ Mají oblačný dřík. In: Ibid., s. 158.
- ²⁵ Ibid.
- ²⁶ Jan Frolík, *Historický atlas měst České republiky. Sv. 13, Chrudim*. Praha 2003. s. 8.
- ²⁷ Založení královského města.
- ²⁸ viz pozn. 26, s. 2.
- ²⁹ Mílové, povolení pečetit červeným voskem a právo vést vodu. In viz pozn. 26, s. 3.
- ³⁰ Např. řezníci, sladovníci, ševci, kloboučníci, postřihovači, koláři aj. In: ibidem.
- ³¹ Ibid., s. 4.
- ³² Ibid., s. 5.
- ³³ Zřejmě se jednalo o boží muka. In: viz pozn. 10, s. 54.
- ³⁴ Vladimír Hrubý - Jan Royt, *Lidová zbožnost ve Východních Čechách a v Kladsku*. s. 14.

- ³⁵ Císař obrazu věnuje prostředky na zhotovení zlaté koruny a stříbrný tepaný rám. In: *ibidem*.
- ³⁶ viz pozn. 14, s. 144 - 190.
- ³⁷ *Ibidem*, s. 146 - 149. Srov. SOkA Chrudim, AM Chrudim I. i. č. 342, fol. I. 129r-130r.
- ³⁸ *Ibid.*, s. 147.
- ³⁹ Smlouva přímo uvádí: „jaké se jemu na ruku dají“, *ibid.*, s.148
- ⁴⁰ Dle Floriána jde o odkaz ke dvojitému autodafé z r. 1421. In: viz pozn. 2, s. 2.
- ⁴¹ viz pozn. 12, s. 32.
- ⁴² viz pozn. 2, s. 6.
- ⁴³ viz pozn. 14, s. 153. Srov. SOkA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 343, fol. 87r.
- ⁴⁴ Florián jej uvádí pod italským ekvivalentem Giorgio. In: viz pozn. 2, s. 4.
- ⁴⁵ *Ibidem.*, s. 5.
- ⁴⁶ viz pozn. 14, s. 162. Srov. SOkA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 333, fol. 49v.
- ⁴⁷ *Ibidem.*, s. 164. Srov SOkA Chrudim, DŮ Chrudim, kniha 3, s. 51 - 52.
- ⁴⁸ Asi Donato Morazzi. In: viz pozn. 14, s. 157. Srov. SOkA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 343, fol. 303v: i. č. 344, s. 313.
- ⁴⁹ *Ibidem.*, s. 159. Srov. SOkA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 344, s. 573.
- ⁵⁰ viz pozn. 2, s. 6.
- ⁵¹ viz pozn. 14, s. 159.
- ⁵² *Ibidem.*, s. 158. Srov. SOkA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 344, s. 573.
- ⁵³ Nad tyto prameny uvádí A. Šorm ještě založení dvou nadací: tzv.sbírku Cellerovskou a nad. Kateřiny Julišové. In: viz pozn. 3, s. 132.
- ⁵⁴ viz pozn. 2, s. 10.

- ⁵⁵ August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl 1, Chrudimsko*. Praha 1995. s. 64.
- ⁵⁶ Petr Mašek, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. 1 A - M*. Praha 2008. s. 642.
- ⁵⁷ viz pozn. 55, s. 238.
- ⁵⁸ viz pozn. 14, s. 154. Srov. SOKA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 343, fol. 59r.
- ⁵⁹ Ibidem., s. 158. Srov. SOKA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 344, s. 573.
- ⁶⁰ Ibid., s. 162. Srov. SOKA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 380, fol. 173v.
- ⁶¹ Ibid., s. 151. Srov. SOKA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 342, fol. II. 116r - 116v.
- ⁶² Městská kniha podává záznam o donátorech z řad chrudimským obyvatel: Karel Petržilka věnuje v závěti částku 5 zl. a Jakub Pinčura 50. zl. In: Ibid., s. 161. Srov. SOKA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 380, fol. 164r., 173v.
- ⁶³ Ibid.
- ⁶⁴ Ibid., s. 163.
- ⁶⁵ Zde souhlasí údaj z restaurátorské zprávy z roku 2008. In: Brabec Jan, *Sloup Proměnění Páně s kašnou na Resselově náměstí v Chrudimi. Restaurátorský průzkum 2008*. Nestránkováno.
- ⁶⁶ viz. poz. 14, s. 167.
- ⁶⁷ Ibidem., s. 169.
- ⁶⁸ Podmínky uvádí, že mají být provedeny práce „pod vedením král. p. krajského inženýra a pod dohledem magistrátu, městského hospodářského úřadu a městského stavitele“. In: Ibid.
- ⁶⁹ Hlaváček je přesvědčen o nevyhovujících vlastnostech škrovádského pískovce, který díky své porézności vsakuje extrémně vodu, Zábranský si jakožto pronajímatel škrovádského lomu obhajuje záměr stavět z původně určeného

- kamene tím, že každá nádrž bude natřena z obou stran fermeží. In: Ibid., s. 170.
- ⁷⁰ viz pozn. 2, s. 12.
- ⁷¹ viz pozn. 14, s. 173.
- ⁷² Ibidem., s. 175.
- ⁷³ Ibidem., s. 176.
- ⁷⁴ Restaurování probíhá mezi 16. 9. a 15. 11. 1906. In: Ibid., s. 177.
- ⁷⁵ Ibid., s. 179.
- ⁷⁶ Zlacení prováděl E. Morávek. In: Ibid., s. 176.
- ⁷⁷ viz pozn. 65., nestránkováno.
- ⁷⁸ viz pozn. 14., s. 181.
- ⁷⁹ Ibidem. Srov. SOKA Chrudim, AM Chrudim III., kart. 202, i. č. 1306.
- ⁸⁰ Ibid., s. 183.
- ⁸¹ Oprava Morového sousoší v Chrudimi, 1941, s. 2.
- ⁸² Sochař se účastnil opravy jindřichohradeckého sloupu.
- ⁸³ viz pozn. 14, s. 187.
- ⁸⁴ Jsou odstraněny po rozhodnutí V. Wagnera po kolaudaci. In: ibid., s. 189.
- ⁸⁵ viz pozn. 65, nestránkováno.
- ⁸⁶ Karel Krátký, *Restaurátorská zpráva 1994*.
- ⁸⁷ viz pozn. 65, nestránkováno.
- ⁸⁸ Jaroslav Kerel, *Restaurátorská zpráva 2009*.
- ⁸⁹ viz. pozn.10.
- ⁹⁰ Ibidem., s. 5.
- ⁹¹ Ibid.
- ⁹² viz pozn. 8 ; pozn. 11.
- ⁹³ viz pozn. 10, s. 16.
- ⁹⁴ Santiniho půdorysný návrh viz pozn. 9, s. 414 - 424.
- ⁹⁵ Mojmír Horyna, *Jan Blažej Santini-Aichel*. Praha 1998.
- ⁹⁶ Autoři ve zkratce v příloženém seznamu autorů.
- ⁹⁷ Rejstříkové číslo v NPÚ PCE: 32920/6-781 (zap. 3. 5. 1958), vlastník obec Chrudim.

- ⁹⁸ U některých umělců tohoto období se můžeme setkat s dvěma variantami jmen, německou i českou, proto musíme tento fakt zohlednit při bádání.
- ⁹⁹ Čeněk Florián, *O zednících a kamenících v Chrudimi do pol. XIX. stol. Chrudim 1948.*, pozn. 16.
- ¹⁰⁰ viz pozn. 12, s. 86.
- ¹⁰¹ viz pozn. 8, s. 22.
- ¹⁰² Ibidem.
- ¹⁰³ Ibid.
- ¹⁰⁴ SOKA Chrudim, ČF, inv. č. 113, fol. 33
- ¹⁰⁵ 3. září 1726 se žení s Annou, vdovou po Zechpauerovi. In: viz pozn. 99.
- ¹⁰⁶ viz pozn. 4.
- ¹⁰⁷ viz pozn. 8, s. 62; K tomuto názoru se přiklání i Šedová, viz pozn. 11.
- ¹⁰⁸ viz pozn. 11., s. 29.
- ¹⁰⁹ viz pozn., s. 14.
- ¹¹⁰ viz pozn. 12, s. 99 - 100.
- ¹¹¹ Jde o monogram tehdejšího panovníka. Původně zde mělo být „E“ reprezentující monogram císařovny Eleonory II. In: viz pozn. 10, s. 11.
- ¹¹² viz pozn. 65, nestránkováno.
- ¹¹³ Jan Royt, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha 2011. s. 211.
- ¹¹⁴ viz pozn. 8, s. 25.
- ¹¹⁵ viz pozn. 12, s. 29.
- ¹¹⁶ viz pozn. 17, s. 158.
- ¹¹⁷ Václav Pitucha - Václav Pitucha ml., *Morový sloup Proměnění Krista v Chrudimi. Příspěvek k ikonografii a sémiotice*. In: *Chrudimské vlastivědné listy*. Chrudim. Roč. 3, č. 1, s. 1994. 12-13.
- ¹¹⁸ viz pozn. 26, s. 2.
- ¹¹⁹ Sloupy v Hrochově Týnci a ve Vambeřicích. In: viz pozn. 34.

¹²⁰ Jiří Havlík, *Kult svatých patronů proti moru v letech 1679 - 1680*, in: Ivana Čornejová (ed.), *Úloha církevních řádů při pobělohorské rkatolizaci: sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4. - 5. 6. 2003*. Praha 2003. s. 361.

¹²¹ Hynek Rulíšek, *Postavy, atributy, symboly. Slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005. Nestránkováno.

10 Bibliografie chronologicky

- Antonín Rybička Skutečský, *Rodiny šlechtické v městě Chrudimi v století XV. - XVII. usedlé. In: Památky archaeologické a místopisné*, 1874. s. 28 - 42.
- Antonín Rybička Skutečský, *O starožitnostech a umělcích Chrudimských, Časopis českého muzea*, 1848, I. díl, s. 503.
- Karel Chytil, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Chrudimském*. Praha 1910.
- Vojtěch Paul, *M. B. Braunův Mariánský sloup a Plačící žena v Jaroměři*. Jaroměř 1925.
- Čeněk Florián, *Morový sloup Proměnění Krista v Chrudimi*. Praha 1938.
- Antonín Krejča - Antonín Šorm, *Mariánské sloupy v Čechách a na Moravě. Příspěvky k studiu barokní kultury*. Praha 1939.
- Čeněk Florián, *O zednicích a kamenících v Chrudimi do pol. XIX. stol.* Chrudim 1948.
- Jaroslav Adámek - Josef Petrtýl, *Tři sta let salvatorské tradice v Chrudimi*. Chrudim 1948.
- Oldřich J. Blažíček, *Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku*. Praha 1958.
- Oldřich J. Blažíček, *Umění baroku v Čechách*. Praha 1967.
- Emanuel Poche, *Umělecké památky. 1, A/J*. Praha 1977.
- Emanuel Poche, *Umělecké památky. 2, K/O*. Praha 1978.
- Rostislav Švácha, *K vývoji díla Jana Santiniho, Umění XXVII*, 1979, s. 382 - 400.
- Ivo Kořán, *Raráš a Šetek aneb braunovské sochařství východních Čech, in: Matyáš Bernard Braun 1684-1738. Sborník vědecké konference v Praze 26. a 27. listopadu 1984*. Praha 1988, s. 104-120.
- Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců. I, A/K*. Ostrava 1993.

- Prokop Toman, *Nový slovník československých výtvarných umělců. II, L/Ž*. Ostrava 1993.
- Ivana Čornejová, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*. Praha 1995.
- August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl 1, Chrudimsko*. Praha 1995.
- Tomáš Pavlík, *Chrudimský sloup Proměnění Páně*. Chrudim 1997.
- Vladimír Hrubý - Jan Royt, *Lidová zbožnost ve Východních Čechách a v Kladsku*. 1997.
- Ivan Slejška, *... z historie města Chrudimě*. Chrudim 1998.
- Mojmír Horyna, *Jan Blažej Santini-Aichel*. Praha 1998.
- Martin Pavlíček, *Následovníci M. B. Brauna na Chrudimsku a Pardubicku. Pokus o vymezení autorských hranic*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc 1998.
- Martin Pavlíček, *K dílu Jana Blažeje Santiniho. Umění XLVII*, 1999, s. 414- 424.
- Martin Pavlíček (rec.), *Ignác Rohrbach, Praha, Národní galerie, Klášter sv. Jiří, 7. 2. - 1. 4. Ateliér, 2001, č. 7, 5. 4., s. 12*.
- Ivo Kořán - Zdena Paukrťová - Roman Ševčík - Hana Vítová, *Ignác Rohrbach (1691?-1747). Restaurované sochy z farního kostela sv. Maří Magdalény v Bohdanči*. Katalog výstavy. Praha 2001.
- Ivana Maxová - Vratislav Nejedlý -Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okresech Chrudim a Pardubice*, Praha 2002.
- Ivo Šulc - Milena Burdychová, *Město Chrudim*. Plzeň 2003.
- Jiří Havlík, *Kult svatých patronů proti moru v letech 1679 - 1680*, in: *Ivana Čornejová (ed.), Úloha církevních řádů při pobělohorské rkatolizaci: sborník příspěvků z pracovního*

semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4. – 5. 6. 2003. Praha 2003.

- Jan Frolík, *Historický atlas měst České republiky. Sv. 13, Chrudim*. Praha 2003.
- Tilman Berger, *Historya Chrudimska w niź se wipisuje počátek Města Chrudimě... Přepis originálu rukopisu Josefa Ceregettiho z roku 1771 s komentářem*. Chrudim 2005.
- Pavel Kobetič - Tomáš Pavlík - Ivo Šulc et al., *Chrudim : vlastivědná encyklopedie*. Praha 2005.
- Hynek Rulíšek, *Postavy, atributy, symboly. Slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou 2005.
- Jan Royt, *Slovník biblické ikonografie*. Praha 2006.
- David Junek, *Polička: mariánský obelisk a barokní sochy*. Polička 2006.
- Miloš Stehlík, *Barok v soše*. Brno 2006.
- Pavel Panoch, *Kult sv. Jana Nepomuckého v barokním umění východních Čech. Historie, ikonografické okruhy, donátorské pozadí*. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc 2007.
- Petr Mašek, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti. 1 A - M*. Praha 2008.
- Martin Pavlíček, *Čestný sloup Nejsvětější Trojice v Olomouci (1716-1754)*, In: Ladislav Daniel (ed.), *Umění: prostor pro život a hru. Texty: hudba, divadlo, architektura, umění*. Olomouc 2008, s. 153-176.
- Martin Pavlíček, *Severin Tischler. Sochař pozdního baroka na pomezí Moravy a Čech*. Olomouc 2008.
- Jan Bradna -Karel Kavička, *Praha - Mariánský sloup na Staroměstském náměstí*. Praha 2008.
- Vratislav Nejedlý, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Pardubickém kraji.*, Praha 2008.

- Simona Šedová, *Ignác Rohrbach (1691-1747)*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc 2010.
- Jan Royt, *Kristus v křesťanské ikonografii*. České Budějovice 2010.
- Jan Hrubý et al., *Zaměření církevní architektury J.B. Santiniho*. Brno 2010.
- Pavel Panoch, *Barokní umění na Chrudimsku*. Chrudim 2011.
- Hana Petříková, *Oblačné sloupy v českých zemích*. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc 2011.
- Jan Royt, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha 2011.

Periodika

- Chrudimské vlastivědné listy, roč. 1994, č. 1, roč. 1995, č. 1, 4.
- Chrudimské noviny, roč. 1941, č. 29, 30, 39.

11 Prameny

SOkA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 333

SOkA Chrudim, AM Chrudim I. i. č. 342

SOkA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 343

SOkA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 344

SOkA Chrudim, AM Chrudim I., i. č. 380

SOkA Chrudim, AM Chrudim III., kart. 202, i. č. 1306.

SOkA Chrudim, ČF, inv. č. 113

NPÚ Pardubice, Karel Krátký, *Restaurátorská zpráva 1994.*

NPÚ Pardubice, Jan Brabec, *Sloup Proměnění Páně s kašnou na Resselově náměstí v Chrudimi. Restaurátorský průzkum 2008.*

NPÚ Pardubice, Jaroslav Kerel, *Restaurátorská zpráva 2009.*

12 Internetové zdroje

<http://www.mubaso.cz/> (Vyhledáno 12. 4. 2012.)

<http://www.youtube.com/watch?v=gkE1brzv85s> (Vyhledáno 12. 4. 2012.)

13 Seznam vyobrazení

1. Sloup Proměnění Páně, Celkový pohled, stav k roku 1900. Repro: Karel Chytil, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Chrudimském*. Praha 1910. s. 114.
2. Obraz sv. Salvátora, malba na lipovém dřevě, 1600. Foto: Repro: Pavel Panoch, *Barokní umění na Chrudimsku*. Chrudim 2011. s. 16.
3. Půdorys sloupu Proměnění Páně v Chrudimi. Repro: Ivana Maxová - Vratislav Nejedlý - Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okresech Chrudim a Pardubice*. Praha 2002. s. 157.
4. Plán ke stavbě kašny kolem sloupu Proměnění Páně v Chrudimi od krajského inženýra Jahna. Repro: Ivana Maxová - Vratislav Nejedlý - Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okresech Chrudim a Pardubice*. Praha 2002. s. 155.
5. Sloup Proměnění Páně, Stav k roku 1940. Foto: NPÚ Pardubice, Jan Brabec, *Sloup Proměnění Páně s kašnou na Resselově náměstí v Chrudimi. Restaurátorský průzkum 2008*.
6. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Celkový pohled od západu. Současný stav. Foto: Autorka.
7. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Celkový pohled od jihovýchodu. Současný stav. Foto: Autorka.
8. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Celkový pohled od východu. Současný stav. Foto: Autorka.
9. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Celkový pohled od severovýchodu. Současný stav. Foto: Autorka.
10. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Celkový pohled od severu. Současný stav. Foto: Autorka.
11. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Celkový pohled od severozápadu. Současný stav. Foto: Autorka.
12. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Detailní záběr jihozápadní opěry. Současný stav. Foto: Autorka.

13. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Detailní záběr skaliska. Současný stav. Foto: Autorka.
14. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Alois z Gonzagy. Současný stav. Foto: Autorka.
15. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Dominik. Současný stav. Foto: Autorka.
16. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Vincenc Ferrerský. Současný stav. Foto: Autorka.
17. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Jan Nepomucký. Foto: Autorka.
18. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Panna Maria Immaculata. Současný stav. Foto: Autorka.
19. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Šebestián. Současný stav. Foto: Autorka.
20. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Kateřina Alexandrijská. Současný stav. Foto: Autorka.
21. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Archanděl Michael. Současný stav. Foto: Autorka.
22. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. František z Assissi. Současný stav. Foto: Autorka.
23. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Antonín Paduánský. Současný stav. Foto: Autorka.
24. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Juda Tadeáš. Foto: Autorka.
25. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. František z Pauly. Současný stav. Foto: Autorka.
26. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Jakub Větší. Současný stav. Foto: Autorka.
27. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Jan Evangelista. Současný stav. Foto: Autorka.
28. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Petr. Současný stav. Foto: Autorka.
29. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Kristus. Foto: Autorka.

30. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Kristus, pohled od severozápadu. Současný stav. Foto: Autorka.
31. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Mojžíš. Stav před restaurací r. 2008. Foto: NPÚ Pardubice, Jan Brabec, *Sloup Proměnění Páně s kašnou na Resselově náměstí v Chrudimi. Restaurátorský průzkum 2008.*
32. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Eliáš. Stav před restaurací r. 2008. Foto: NPÚ Pardubice, Jan Brabec, *Sloup Proměnění Páně s kašnou na Resselově náměstí v Chrudimi. Restaurátorský průzkum 2008.*
33. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Bůh Otec. Současný stav. Foto: Autorka.
34. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Holubice Duchu Svatého. Současný stav. Foto: Autorka.
35. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Oblačný dřík s postavami andělů a skupinou hlaviček. Současný stav. Foto: Autorka.
36. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Anděl. Současný stav. Foto: Autorka.
37. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Anděl. Současný stav. Foto: Autorka.
38. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Dětská hlavička. Současný stav. Foto: Autorka.
39. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Dvojice dětských hlaviček. Současný stav. Foto: Autorka.
40. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Dětská hlavička. Současný stav. Foto: Autorka.
41. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Pohled do oltářního prostoru. Současný stav. Foto: Autorka.
42. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Erb Svaté říše římské. Současný stav. Foto: Autorka.
43. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Putti na jihozápadní části obruby. Současný stav. Foto: Autorka.
44. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Putti na severovýchodní části obruby. Současný stav. Foto: Autorka.

45. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Putti na severozápadní části obruby. Současný stav. Foto: Autorka.
46. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Putti na jihovýchodní části obruby. Současný stav. Foto: Autorka.
47. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Lví hlava pod sochou archanděla Michaela. Současný stav. Foto: Autorka.
48. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Lví hlava pod sochou sv. Kateřiny Alexandrijské. Současný stav. Foto: Autorka.
49. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Lví hlava pod sochou sv. Šebestiána. Současný stav. Foto: Autorka.

14 Seznam vyobrazení na CD

1. Sloup Proměnění Páně, Celkový pohled, stav k roku 1900. Repro: Karel Chytil, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Chrudimském*. Praha 1910. s. 114.
2. Obraz sv. Salvátora, malba na lipovém dřevě, 1600. Foto: Repro: Pavel Panoch, *Barokní umění na Chrudimsku*. Chrudim 2011. s. 16.
3. Půdorys sloupu Proměnění Páně v Chrudimi. Repro: Ivana Maxová - Vratislav Nejedlý - Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okresech Chrudim a Pardubice*. Praha 2002. s. 157.
4. Plán ke stavbě kašny kolem sloupu Proměnění Páně v Chrudimi od krajského inženýra Jahna. Repro: Ivana Maxová - Vratislav Nejedlý - Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okresech Chrudim a Pardubice*. Praha 2002. s. 155.
5. Sloup Proměnění Páně, Stav k roku 1940. Foto: NPÚ Pardubice, Jan Brabec, *Sloup Proměnění Páně s kašnou na Resselově náměstí v Chrudimi. Restaurátorský průzkum 2008*.
6. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Celkový pohled od západu. Současný stav. Foto: Autorka.
7. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Celkový pohled od jihovýchodu. Současný stav. Foto: Autorka.
8. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Celkový pohled od východu. Současný stav. Foto: Autorka.
9. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Celkový pohled od severovýchodu. Současný stav. Foto: Autorka.
10. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Celkový pohled od severu. Současný stav. Foto: Autorka.
11. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Celkový pohled od severozápadu. Současný stav. Foto: Autorka.

12. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Detailní záběr jihozápadní opěry. Současný stav. Foto: Autorka.
13. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Detailní záběr skaliska. Současný stav. Foto: Autorka.
14. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Alois z Gonzagy. Současný stav. Foto: Autorka.
15. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Dominik. Současný stav. Foto: Autorka.
16. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Vincenc Ferrerský. Současný stav. Foto: Autorka.
17. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Jan Nepomucký. Foto: Autorka.
18. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Panna Maria Immaculata. Současný stav. Foto: Autorka.
19. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Šebestián. Současný stav. Foto: Autorka.
20. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Kateřina Alexandrijská. Současný stav. Foto: Autorka.
21. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Archanděl Michael. Současný stav. Foto: Autorka.
22. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. František z Assissi. Současný stav. Foto: Autorka.
23. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Antonín Paduánský. Současný stav. Foto: Autorka.
24. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Juda Tadeáš. Foto: Autorka.
25. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. František z Pauly. Současný stav. Foto: Autorka.
26. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Jakub Větší. Současný stav. Foto: Autorka.
27. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Jan Evangelista. Současný stav. Foto: Autorka.
28. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Sv. Petr. Současný stav. Foto: Autorka.

29. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Kristus. Foto: Autorka.
30. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Kristus, pohled od severozápadu. Současný stav. Foto: Autorka.
31. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Mojžíš. Stav před restaurací r. 2008. Foto: NPÚ Pardubice, Jan Brabec, *Sloup Proměnění Páně s kašnou na Resselově náměstí v Chrudimi. Restaurátorský průzkum 2008.*
32. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Eliáš. Stav před restaurací r. 2008. Foto: NPÚ Pardubice, Jan Brabec, *Sloup Proměnění Páně s kašnou na Resselově náměstí v Chrudimi. Restaurátorský průzkum 2008.*
33. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Bůh Otec. Současný stav. Foto: Autorka.
34. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Holubice Ducha Svatého. Současný stav. Foto: Autorka.
35. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Oblačný dřík s postavami andělů a skupinou hlaviček. Současný stav. Foto: Autorka.
36. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Anděl. Současný stav. Foto: Autorka.
37. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Anděl. Současný stav. Foto: Autorka.
38. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Dětská hlavička. Současný stav. Foto: Autorka.
39. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Dvojice dětských hlaviček. Současný stav. Foto: Autorka.
40. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Dětská hlavička. Současný stav. Foto: Autorka.
41. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Pohled do oltářního prostoru. Současný stav. Foto: Autorka.
42. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Erb Svaté říše římské. Současný stav. Foto: Autorka.

43. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Putti na jihozápadní části obruby. Současný stav. Foto: Autorka.
44. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Putti na severovýchodní části obruby. Současný stav. Foto: Autorka.
45. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Putti na severozápadní části obruby. Současný stav. Foto: Autorka.
46. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Putti na jihovýchodní části obruby. Současný stav. Foto: Autorka.
47. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Lví hlava pod sochou archanděla Michaela. Současný stav. Foto: Autorka.
48. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Lví hlava pod sochou sv. Kateřiny Alexandrijské. Současný stav. Foto: Autorka.
49. Sloup Proměnění Páně v Chrudimi, Lví hlava pod sochou sv. Šebestiána. Současný stav. Foto: Autorka.